

## บทที่ 4

### ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการรายงานผลการดำเนินงาน การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
3. เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
4. เพื่อประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา
5. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา

ซึ่งรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development หรือ R & D) โดยที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนในการรายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 วิจัย ( Research) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน  
ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา ( Development) การพัฒนาหลักสูตร  
ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (Research) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม  
ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (Development) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภาก่ามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ แต่ละขั้นตอน มีรายละเอียดที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

## ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (Research): ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 3 ตอน

1. ผลการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาหลักสูตร ผูกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา ประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ ขั้นตอน กระบวนการ และองค์ประกอบของการพัฒนาหลักสูตร ผูกอบรมศึกษาสภาพปัญหาสังคมนโยบายของรัฐบาลค่านิยม 12 ประการ แผนการศึกษาชาติพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนา ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรการผูกอบรมค่ายคุณธรรมฉบับเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาสาระบางส่วนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับชุมชนโรงเรียนและนักเรียน เป็นข้อมูลเบื้องต้นให้นำผลการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เป็นแนวทางสำหรับการกำหนดเป็นองค์ประกอบของการจัดทำหลักสูตร ผูกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา ทั้งนี้ เพื่อคัดเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรว่ามีเรื่องที่ต้องใช้ในการอบรม

2. ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ และความสนใจของชุมชน โรงเรียนนักเรียนของกลุ่มประชากรที่ทำการวิจัยโดยศึกษาสถานภาพ และความสนใจของชุมชน โรงเรียนจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คน จาก 6 โรงเรียน เพื่อจะได้ข้อมูลมาจัดเตรียมเนื้อหาสาระ ในการผูกอบรมศีลธรรมให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของ ประชากรที่ทำการวิจัยมากที่สุด

3. ผลการสนทนากลุ่ม ( Focus Group) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานโดยการแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร ผูกอบรม ที่จะพัฒนาขึ้น ช่วยกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อประเด็นต่าง ๆ ที่ได้เก็บรวบรวมจากแบบสอบถามเบื้องต้นเป็นส่วนสำคัญ เพื่อจะได้นำข้อมูลทั้งหมด นำมาสรุปเป็นภาพรวม สำหรับกำหนดโครงสร้างหลักสูตรต่อไป

ผลการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร ผูกอบรม

1. ผลการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร ผูกอบรม สภาพปัญหาสังคม นโยบายแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมคุณภาพชีวิตของคนในสังคม ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ผลการศึกษาแผนการศึกษาชาติ ฉบับที่ 11 (2555 - 2559) กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษารูปแบบบูรณาการ โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาที่ยั่งยืน และพัฒนาอย่างมีคุณภาพทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้คนไทยอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และควบคู่คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต พัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่เข้มแข็ง และดุลภาพ คือ สังคมคุณภาพ สังคมภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์ เอื้ออาทรต่อกัน การศึกษาต้องพัฒนาคนให้มีลักษณะ ดังนี้ 1) เป็นคนดี คือดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มีจิตใจงดงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้งจิตใจและพฤติกรรม 2) เป็นคนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิตที่มีความสามารถ เช่นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ด้านคณิตศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ทางภาษา ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง เป็นคนทันสมัยทันเหตุการณ์ 3) เป็นคนมีความสุข คือ เป็นคนมีสุขภาพดีทาง ร่างกาย และจิตใจ ร่าเริงแจ่มใสมีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อสรรพสิ่ง ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข มีความภูมิใจในความเป็นไทย

### 1.2 ผลการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2)

พุทธศักราช 2545 กำหนดไว้ในมาตรา 6 การจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิและหน้าที่เสรีภาพ เคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมของประเทศชาติ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย การกีฬา และความรู้อันเป็นสากล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และใฝ่เรียนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มาตรา 8 การศึกษาต้องยึดหลักว่า เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างกระบวนการจัดการศึกษา ให้ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ใช้ในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่นๆ มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ มาตรา 24 กำหนดให้การจัดการกิจกรรมให้ผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคล ในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

### 1.3 ผลการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็น

หลักสูตรที่กำหนดจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย และกรอบทิศทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก เป็นหลักสูตรที่มีวิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด โดยมีสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตร คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ โดยที่โรงเรียนต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทั้ง 8 กลุ่ม

สาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน โดยเฉพาะสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมี 5 สาระ โดยเฉพาะสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมประกอบด้วย มาตรฐาน 2 ข้อ คือ มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อร่วมกันอย่างสันติสุข มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งนักเรียนจะต้องเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สาระที่เรียนรู้นั้นจะมีตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง เป็นตัวกำหนด การเรียนรู้อย่างลึกซึ้งซึ่งตามลำดับ มีการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ว่าจะต้องมีคุณลักษณะอย่างไร

## 2. ผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ความต้องการและความสนใจของประชากรที่ทำการวิจัยจากความต้องการของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จาก 6 โรงเรียนประกอบด้วย โรงเรียนเจ็ดสีวิทยาคาร โรงเรียนบึงโขงหลงวิทยาคม โรงเรียนเหล่าคามพิทยาคม รัชมิ่งคลาภิเษก โรงเรียนหนองหิ้งพิทยา โรงเรียนท่าดอกคำวิทยาคม โรงเรียนเซกา จำนวน 248 คน ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลพื้นฐาน โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อใช้สอบถามนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 การสอบถามสถานภาพและข้อมูลทั่วไป จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 2 ความต้องการและความสนใจในการเข้ารับการศึกษาฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม ปรากฏผลตามลำดับ ดังต่อไปนี้

**ตอนที่ 1** การสอบถามสถานภาพและข้อมูลทั่วไป ของนักเรียนระดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คน จาก 6 โรงเรียน โดยจำแนกเพศ อายุ ระดับการศึกษา ผู้ปกครองประกอบอาชีพ และประสบการณ์การฝึกอบรม วิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าร้อยละ (%) ดังตารางที่ 3

**ตารางที่ 3** จำนวนและค่าร้อยละ สถานภาพและข้อมูลโดยทั่วไปของนักเรียนโดยจำแนกเพศ อายุ ระดับการศึกษา ผู้ปกครองประกอบอาชีพ และประสบการณ์การฝึกอบรม

สถานภาพและข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1.เพศ		
ชาย	108	43.54
หญิง	140	56.46
2.อายุ 13 ปี	248	100
3.ระดับการศึกษา		
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	248	100
4.ผู้ปกครองประกอบอาชีพ		
รับจ้างทั่วไป	28	11.29
ค้าขาย	30	12.09
ชาวนา	60	24.19
ชาวสวนยางพารา	64	25.80
รับราชการ	15	6.04
ทำธุรกิจส่วนตัว	28	11.29
พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม	23	9.27
5.ประสบการณ์ในการปฏิบัติในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม		
เคย	244	98.38
ไม่เคย	4	1.62
6.ประสบการณ์เกี่ยวกับการฝึกอบรมในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม		
1-2 ครั้ง	244	98.38
มากกว่า 2 ครั้ง	-	-
ไม่เคย	4	1.62

จากตารางที่ 3 พบว่า สถานภาพโดยทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คน จาก 6 โรงเรียน ส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 56.46 ด้านอายุมีอายุ 13 ปี คิดเป็นร้อยละ 100 ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 100 อาชีพของผู้ปกครอง ส่วนมากเป็นชาวสวนยางพาราคิดเป็นร้อยละ 25.80 รับราชการ คิดเป็นร้อยละ 6.04 ด้านประสบการณ์ในการปฏิบัติในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม พบว่า ส่วนมากเคยมีประสบการณ์ 244 คนคิดเป็นร้อยละ 98.38 และนอกจากนั้นยังพบว่าเคยมีประสบการณ์ 1-2 ครั้ง จำนวน 244 คน คิดเป็นร้อยละ 98.38

**ตอนที่ 2** ความต้องการและความสนใจในการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน  
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คน จาก 6 โรงเรียนโดยวิเคราะห์เป็นร้อยละ (%) ดังตารางที่ 4

**ตารางที่ 4** จำนวนและค่าร้อยละ ด้านความต้องการและความสนใจของนักเรียน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
<b>1. ความต้องการได้รับความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรม</b>		
มาก	184	74.20
ปานกลาง	40	16.12
น้อย	24	9.68
<b>2. ความต้องการได้รับความรู้จากการฝึกอบรม เรื่องคุณธรรม จริยธรรม (ตอบมากกว่า 1 ข้อ)</b>		
ประวัติพระพุทธเจ้า	40	16.12
ความสำคัญทางพระพุทธศาสนา	140	56.45
มารยาทชาวพุทธ	85	34.27
ศาสนพิธี	65	26.20
ความกตัญญูกตเวทิตา	105	42.33
หลักธรรมในการคบเพื่อน	80	32.25
หลักธรรมเบื้องต้นในการดำเนินชีวิต	100	40.32
ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา	105	42.33
ทศ 6 หน้าที่ของการอยู่ในสังคม	165	66.53
ประโยชน์ของการพัฒนาจิตและการเจริญปัญญา	159	64.11
หลักธรรมในการปฏิบัติตนเป็นบุตรที่ดีของบิดา-มารดา	183	73.79
อิทธิบาท 4 ทางแห่งความสำเร็จ	167	67.33
เบญจศีล เบญจธรรม	97	39.11
การพัฒนาจิต การฝึกสมาธิเบื้องต้น	190	76.61
<b>3. วิธีการฝึกอบรม</b>		
เชิญวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญมาบรรยาย – สาธิต	25	10.08
ฝึกปฏิบัติจริง	200	80.64
การประชุมสัมมนา	23	9.27

ตารางที่ 4 จำนวนและค่าร้อยละ ด้านความต้องการและความสนใจของนักเรียน (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
4. สื่อประกอบการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความรู้		
เอกสารประกอบการฝึกอบรม	48	19.36
คอมพิวเตอร์	120	48.38
วีดิทัศน์ – ซีดีรอม	28	11.29
เครื่องฉายภาพ	52	20.96
5. ความเหมาะสมในการใช้เวลาในการอบรมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน		
1 วัน	30	12.09
2 วัน	28	11.29
3 วัน	150	60.48
4 วัน	25	10.08
5 วัน	15	6.05
6. อื่น ๆ	-	-

จากตารางที่ 4 พบว่า ข้อที่ 1 ด้านความต้องการและความสนใจของนักเรียนในการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีความต้องการ ถึง 184 คน คิดเป็นร้อยละ 74.20 น้อยที่สุด มีจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 9.68 ข้อที่ 2 ด้านความต้องการได้รับความรู้จากการฝึกอบรม เรื่องคุณธรรมจริยธรรม สามารถตอบคำถามได้มากกว่า 1 ข้อ พบว่า เรื่องหลักธรรมในการปฏิบัติตนเป็นบุตรที่ดีของบิดา-มารดา มีความต้องการถึง 183 คนคิดเป็นร้อยละ 73.79 น้อยที่สุดเรื่องประวัติพระพุทธเจ้า มีความต้องการ 40 คน คิดเป็นร้อยละ 16.12 ข้อที่ 3 ด้านวิธีการฝึกอบรม พบว่า การได้ฝึกปฏิบัติจริง มีความต้องการถึง 200 คน คิดเป็น ร้อยละ 80.64 น้อยที่สุด คือการประชุมสัมมนาที่มีความต้องการ 23 คนคิดเป็น ร้อยละ 9.27 ข้อที่ 4 ด้านสื่อประกอบการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความรู้พบว่าส่วนมากควรใช้ คอมพิวเตอร์ มีจำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 48.38 น้อยที่สุดคือ เอกสารประกอบการฝึกอบรม มีจำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 19.36 ข้อที่ 5 ด้านความเหมาะสมในการใช้เวลาในการอบรมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนส่วนมากมีความต้องการ 3 วัน มีจำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 60.48 น้อยที่สุด คือ 5 วัน มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 6.05

ดังนั้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องปัญหาสังคม นโยบายในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ความต้องการ ความสนใจในด้านการฝึกอบรมโครงการ

พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ที่ได้จากแบบสอบถามนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 248 คนนำมาเป็นข้อมูลในการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ต่อไป

### 3. ผลการจัดสนทนากลุ่ม ( Focus Group)

เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโศกกำมวิททยา ดังนี้

3.1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนา ประกอบด้วย เจ้าคณะตำบลโศกกำม พระวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้แทนครู ผู้ปกครองนักเรียน โดยจำแนก เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่การงาน ประสบการณ์ในการทำงาน ประสบการณ์ในการอบรม และเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ และค่าร้อยละ (%) ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวนและค่าร้อยละสถานภาพข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

สถานภาพข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
<b>1. เพศ</b>		
ชาย	8	88.89
หญิง	1	11.11
<b>2. อายุ</b>		
ต่ำกว่า 20 ปี	-	-
21 - 30 ปี	2	22.22
31 - 40 ปี	4	44.44
41 - 50 ปี	2	22.22
สูงกว่า 50 ปี	1	11.11
<b>3. อาชีพ</b>		
รับราชการ	2	22.22
ค้าขาย	1	11.11
เกษตรกร	1	11.11
รับจ้างทั่วไป	1	11.11
พระภิกษุ	3	33.33
<b>4. ระดับการศึกษา</b>		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	3	33.33
ปริญญาตรี	6	66.67
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-



ตารางที่ 5 จำนวนและค่าร้อยละสถานภาพข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (ต่อ)

สถานภาพข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
5.ประสบการณ์การทำงาน		
10 – 20 ปี	6	66.67
21 – 30 ปี	2	22.22
31 – 40 ปี	1	11.11
มากกว่า 40 ปี	-	-
6.ประสบการณ์การอบรม		
เคย	8	88.89
ไม่เคย	1	11.11
7.ประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม		
เคย	1	11.11
ไม่เคย	8	88.89

จากตารางที่ 5 พบว่า ผู้ร่วมสนทนาส่วนมากเป็นผู้ชาย มีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 ด้านอายุ ส่วนมากอายุระหว่าง 31 – 40 ปี มีจำนวน 4 คน/รูป คิดเป็นร้อยละ 44.44 และน้อยที่สุด มีอายุสูงกว่า 50 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็น ร้อยละ 11.11 ส่วนมาก เป็นพระภิกษุมีจำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.33 ด้านอาชีพรับราชการ มีจำนวน 2 คนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 22.22 ด้านระดับการศึกษาส่วนมากมีการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 6 คน/รูป คิดเป็นร้อยละ 66.67 ด้านประสบการณ์การทำงาน พบว่า ส่วนมากอยู่ระหว่าง 10 – 20 ปี มีจำนวน 6 คน/รูป คิดเป็นร้อยละ 66.67 ส่วนน้อยที่สุด อยู่ระหว่าง 31 – 40 ปี มี 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 ด้านประสบการณ์การอบรม พบว่า ส่วนมากมีประสบการณ์อบรม มีจำนวน 8 คนคิดเป็นร้อยละ 88.89 ไม่เคยผ่านอบรม จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 นอกจากนั้นประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า ส่วนมากไม่เคยมีประสบการณ์มีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 และเคยมีประสบการณ์ มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11

2.ประเด็นสนทนา เกี่ยวกับการพัฒนาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จากเจ้าคณะตำบลโสภากำ รองผู้อำนวยการโรงเรียนเจ็ดสีวิทยาการ ตัวแทนผู้อำนวยการโรงเรียน พระวิทยากรประจำศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกา ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน ครู เรื่องความต้องการในการพัฒนาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำวิทยา โดยอาศัยข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ ความสนใจในการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มาเป็นประเด็นในการสนทนากลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความต้องการ การพัฒนาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา มีจำนวน 5 ข้อ คือ

2.1.1 จากการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคน มีความคิดเห็นไปในทาง เดียวกันว่า ไม่ว่าจะหลักสูตรโรงเรียน หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม ควรนำความรู้ของชุมชน และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นหลักในการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ที่ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม ผู้แทนผู้อำนวยการโรงเรียนได้เสนอว่า คุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่จะทำให้เด็กนักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น เพราะสภาพในสังคมปัจจุบัน นี้จะเห็นได้ว่า เยาวชนไทยขาดคุณธรรมจริยธรรมกันมาก จึงมีข่าวร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นปรากฏใน หน้าหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ทุกวัน ถ้าจะอ้างถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ฉบับปรับปรุงปี พุทธศักราช 2545 จะมีคำว่า การเรียนรู้ คู่คุณธรรม และต้องทำให้เด็กเป็นคน ดี คนเก่ง และมีความสุข จึงทำให้โรงเรียนต้องมีการพัฒนาหลักสูตร ที่เรียกว่าหลักสูตรสถานศึกษา โดยยึดหลักสูตรแกนกลางเป็นหลัก โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้าง เพื่อให้เด็กเกิดองค์ความรู้ มาก ที่สุด พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และสามารถดำรงชีวิตในชุมชนหรือท้องถิ่น หรือท้องถิ่นของตัวเอง ได้อย่างเป็นสุข ยกตัวอย่างที่โรงเรียนผมก็สอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระอาจารย์มาให้ ความรู้ และเป็นอาจารย์ประจำที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจใน มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สาระพระพุทธศาสนามากขึ้น เช่น เมื่อผมถามเขาว่าศีล 5 มีอะไรบ้าง เด็ก นักเรียนสามารถตอบได้ทุกข้อ ในความคิดเห็นส่วนตัวผมว่า ยังไม่พอในการเติมเต็มในเรื่องศาสนา ควรที่จะให้เขาปฏิบัติจริงๆ จะได้รู้จักตนเอง สามารถนำธรรมะของพระพุทธศาสนา ไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันได้ สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ บ้าน วัด โรงเรียน ทางด้านวิชาการ ผมคิดว่าโรงเรียนได้ให้กับ นักเรียนอยู่แล้ว ส่วนด้านพฤติกรรมหรือจิตใจ ควรจะเป็นสถาบันศาสนามากกว่า ดังนั้น หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม (นายวี วสันต์. 31 พฤษภาคม 2557) สอดคล้องกับความ คิดเห็น ของเจ้าคณะตำบลโสภากามกับการแสดงความคิดเห็น ว่าการปลูกฝังจิตสำนึกให้เด็กรู้จักการ ปฏิบัติตน ด้านคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามทางพระพุทธศาสนา จะต้องนำนักเรียนเข้ามาวัดให้ สม่่าเสมอ ซึ่งจะทำให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่ดีงาม (พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์. (เกย ตูลธมโม) 31 พฤษภาคม 2557) การปูพื้นฐานที่ดีงามให้แก่เด็กที่เปรียบเหมือนผ้าขาว จะใส่สีอะไร เข้าไปในผ้าก็ จะกลายเป็นสีนั้น (พระมหาทองเพชร ธีรธมโม. 31 พฤษภาคม 2557) ซึ่งสอดคล้องกับครูพระที่สอน ศีลธรรมในโรงเรียนที่กล่าวว่า เป็นการให้เด็กศึกษาจากผู้รู้หรือสถานที่จริง และได้ประสบการณ์ ปฏิบัติจริงๆ (พระถนอม เตชธมโม. 31 พฤษภาคม 2557) ทำให้เด็กได้เห็นการสร้างคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องซึ่งจะเป็นประโยชน์ที่จะได้นำไปใช้ในชีวิตจริงต่อไป (นางสาวนัยนา ศรีบุญเรือง. 31 พฤษภาคม 2557)

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 1 ดังตารางที่ 6 ความต้องการ การพัฒนาพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา พบว่า.....

ตารางที่ 6 ความต้องการ การพัฒนาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม  
จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโศกอำมวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
1.ความต้องการ การพัฒนาพัฒนา หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนโศกอำ มวิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหารโรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	สรุป หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียนมี ความสำคัญต้องจัดให้มีโดยที่ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคนมี ความคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่า ไม่ว่าหลักสูตรโรงเรียน หลักสูตร ฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมควร นำความรู้ของชุมชน และหลัก ปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม มาเป็นหลักในการจัดการศึกษาให้กับ นักเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมที่ ดีงาม	

2.1.2 ผลจากการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคนมีความคิดเห็นไปในทาง  
แนวเดียวกันว่า เป็นสิ่งที่ดี ควรนำความรู้จากชุมชน หรือหลักปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม มา  
พัฒนาหลักสูตร ท่านเจ้าคณะตำบล ให้ข้อคิดเห็นว่า การผสมผสานหลักความรู้ทั้งภาคทฤษฎี และ  
ภาคปฏิบัติ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของ  
เด็ก (พระครูอดุลธรรมมาภิรักษ์.(เกย ตูลฐมโม 31 พฤษภาคม 2557) สอดคล้องกับพระมหาทอง  
เพชร ธีรฐมโม. (31 พฤษภาคม 2557) ว่าควรประยุกต์หลักธรรมพื้นฐาน คือ ศีล 5 ทศ 6 ตามที่  
นักเรียนส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่า เรื่องของการเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา ความกตัญญูตเวที มี  
ความสำคัญจำเป็นมากที่สุด ถ้าจะพัฒนาหลักสูตรในเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมแล้ว ควรเสนอใน  
รูปแบบกิจกรรมที่เป็นสื่อผสมผสาน ให้เด็กได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ พระครูอดุลธรรมมาภิรักษ์.(เกย  
ตูลฐมโม (31 พฤษภาคม 2557) ได้เสนอว่าทางมหาเถรสมาคม สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้  
รณรงค์ให้ทุกวัด และสถานปฏิบัติธรรมทุกแห่ง สอนและการปลุกฝังศีล 5 ให้ประชาชนได้ถือปฏิบัติ  
แนวทางในการดำเนินชีวิต และสร้างความคิดดี ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน ได้สนับสนุนว่าเป็นสิ่งที่ได้  
มากที่จะนำหลักปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม มาพัฒนาให้กับเด็กนักเรียน เพราะเด็กสมัยนี้เด็ก  
ขาดศีลธรรมกันมาก เห็นได้ชัดคือ ความอ่อนน้อมถ่อมตน การเคารพผู้ใหญ่แทบจะไม่มีเลย

(กิตติพงษ์ พิสายพันธ์. (31 พฤษภาคม 2557) เป็นสิ่งที่ดีทำให้เด็กได้เรียนรู้หลักธรรมที่พระภิกษุเป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรงทำให้เห็น ต้นแบบที่ถูกต้องต่อไป (นางสาวนัยนา ศรีบุญเรือง.31 พฤษภาคม 2557) สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 2 เนื้อหา สาระ หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสกกำแพงวิทยา ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 เนื้อหา สาระ หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสกกำแพงวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
2. เนื้อหา สาระ หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม นักเรียนโรงเรียน โสกกำแพงวิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหาร โรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	สรุป ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคน มีความคิดเห็นไปในทางแนว เดียวกันว่า เป็นสิ่งที่ดี ควรนำ ความรู้จากชุมชน หรือหลักปฏิบัติ เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมเป็น เนื้อหาสาระมาพัฒนาหลักสูตร การผสมผสานหลักความรู้ทั้ง ภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ โดย การนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้ เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก	

2.1.3 จากผลการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความเห็นไปในทางแนวเดียวกันว่าเป็นสิ่งที่ดีการส่งเสริมให้มีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน กล่าวว่า การอบรมในแนวการจัดค่ายคุณธรรม จะเป็นที่วัด หรือที่โรงเรียนก็เป็น การเหมาะสมทั้งสองแห่ง พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์.(เกย ตูลธมโม (31 พฤษภาคม 2557) สอดคล้องกับ นายรวี วสันต์ (31 พฤษภาคม 2557) กล่าวว่า ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 24 กำหนดให้การจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนรู้ให้ได้ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง ตลอดจนบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ เมื่ออ้างอิงตรงนี้ ลักษณะควรที่จะให้นักเรียนได้ ปฏิบัติจริง ทำจริง โดยการให้ความรู้ก่อนการลงมือปฏิบัติ และควรที่จะจัดในสถานที่จริง คือ วัดดีกว่า เพราะนักเรียนจะได้รับประสบการณ์ตรง ซึ่งสอดคล้องกับพระถนอม เตชธมโม (31 พฤษภาคม 2557) กล่าวว่า การสอนใน

ห้องเรียนอย่างเดียวไม่ได้ปฏิบัติจริงบ้าง ก็จะได้แต่ความรู้ จึงควรปฏิบัติด้วยถึงจะดี ควรจัดอบรม เพื่อให้เกิดทักษะ ตามที่ได้ข้อมูลจากนักเรียนที่ให้ความเห็นส่วนใหญ่ว่า การจัดอบรมคุณธรรม จริยธรรม ควรเป็น 3 วัน เน้นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและให้นักเรียนได้สัมผัสวิถีชีวิตของการเป็นพระภิกษุสงฆ์เป็นอย่างไรบ้าง

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 3 สถานที่ในการจัดการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 สถานที่ในการจัดอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
3. สถานที่ในการจัด อบรมหลักสูตร ฝึกอบรมโครงการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนโสภากาม วิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหาร โรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความเห็นไปในทางแนวเดียวกันว่าเป็นสิ่งที่ดีที่ส่งเสริมให้มีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน กล่าวว่าการอบรมในแนวการจัดค่ายคุณธรรม จะเป็นที่วัด	

2.1.4 ผลจากการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความเห็นไปในทางแนวเดียวกันว่า เห็นด้วยกับการนำความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมให้แก่เด็กนักเรียน พระมหาเกษม ขุนดีโก (31 พฤษภาคม 2557) ว่านักเรียนจะได้พื้นฐานด้านคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่เยาว์วัย โดยที่เด็กจะได้ซาบซึ้งในหลักธรรมและการปฏิบัติธรรมเบื้องต้น (นางสาวนัยนา ศรีบุญเรือง.31 พฤษภาคม 2557) ว่าเด็กจะได้รู้เรื่องหลักธรรมมากขึ้น เพราะพระพุทธานามมีแต่สิ่งที่ประเสริฐ

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 4 การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแกนหลักในการอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแกนหลักในการอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
4. การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหาร โรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	ผลจากการสนทนา พบว่าผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความเห็นไปในทางแนวเดียวกันว่า เห็นด้วยกับการนำความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมให้แก่เด็กนักเรียน	

2.1.5 จากการสนทนา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคน มีความคิดเห็นในด้านต่อไปนี้ว่า

2.1.5.1 ด้านเนื้อหา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคน มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า ควรวิเคราะห์จากข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นที่ได้สอบถามจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้ง 6 โรงเรียน แล้วนำมาสังเคราะห์ คัดเลือกเนื้อหาสาระ เรียงตามลำดับความสำคัญ พระมหาทองเพชร ธีรธมฺโม. (31 พฤษภาคม 2557) สอดคล้องกับ นายวี วสันต์ (31 พฤษภาคม 2557) ว่า หลักสูตรควรมีความสอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ของเด็ก ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญการจัดแผนการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพิ่มเติมและเหมาะสมสอดคล้องกับตัวของนักเรียน ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ท่านเจ้าคณะตำบลได้เสริมว่า เนื้อหาควรมีมารยาทชาวพุทธ หลักศาสนพิธี เพราะในเรื่องของการปฏิบัติพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มักจะทำกันไม่ถูกจึงควรให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงด้วย

2.1.5.2 ด้านการจัดกิจกรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคน มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องจัดแบบบูรณาการ ต้องเน้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้มากที่สุดเจ้าคณะตำบลโสภากาม สรุปว่า การจัดการเรียนการสอนในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมควรให้นักเรียนได้เรียน ทั้งความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ทักษะที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีกิจกรรมที่หลากหลาย สื่ออุปกรณ์เทคโนโลยี บรรยายให้ความรู้ทางทฤษฎีต่างๆ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พร้อมได้ลงมือปฏิบัติจริงในตัวเอง และที่สำคัญคือนักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ พระครูอดุลธรรมาภิรมณ์.(เกย ตูลธมฺโม (31 พฤษภาคม 2557)

3. ด้านการวัดและการประเมินผล พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า นายวี วสันต์ รองผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้แทนผู้อำนวยการโรงเรียน ให้ความเห็นว่าการประเมินผลควรประเมินครบ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ โดยส่วนใหญ่การประเมินการเรียนรู้ เพื่อปรับปรุง หาแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้ดีขึ้น การประเมินสภาพจริง การสังเกตพฤติกรรมในช่วงเวลาที่นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

ตามศักยภาพและความเหมาะสมของนักเรียนจะทำให้ การประเมินมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 5 การกำหนดเนื้อหา กิจกรรม การวัดและประเมินผล  
หลักสูตรโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 การกำหนดเนื้อหา กิจกรรม การวัดและประเมินผล หลักสูตรโครงการพัฒนา  
คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
ข้อ 5 การกำหนด เนื้อหา กิจกรรม การ วัดและประเมินผล หลักสูตรโครงการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนโสภากำมวิทยา	1.ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียน 2 คน 2.ตัวแทนผู้บริหาร โรงเรียน 2 คน 3.ตัวแทนครู 24 คน 4.เจ้าคณะตำบล 2 รูป 5.พระวิทยากร 14 รูป รวม 44 คน/รูป	1.ผู้เข้าร่วมการสนทนาทุกคนมีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า ควรวิเคราะห์จากข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นที่ได้สอบถามจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้ง 6 โรงเรียน แล้วนำมาสังเคราะห์คัดเลือกเนื้อหาสาระเรียงตามลำดับ 2.การจัดการเรียนการสอนในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมควรให้นักเรียนได้เรียนทั้งความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ทักษะที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีกิจกรรมที่หลากหลายสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยี บรรยายให้ความรู้ทางทฤษฎีต่างๆ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพร้อมได้ลงมือปฏิบัติจริงในตัวเอง และที่สำคัญคือนักเรียนสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้	

ตารางที่ 10 การกำหนดเนื้อหา กิจกรรม การวัดและประเมินผล หลักสูตรโครงการพัฒนา  
คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา (ต่อ)

เรื่องที่	จำนวนผู้เข้าสนทนา (N)	เรื่องที่สนทนา	หมายเหตุ
		3.ด้านการวัดและการ ประเมินผล ผู้เข้าร่วมการ สนทนาทุกคนมีความคิดเห็นไป ในแนวทางเดียวกันว่า การ ประเมินผลควรประเมินครบ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความ เข้าใจ ด้านทักษะ และด้านเจต คติ โดยส่วนใหญ่การประเมิน การเรียนรู้ เพื่อปรับปรุง หา แนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้ ดีขึ้น การประเมินสภาพจริง การสังเกตพฤติกรรมใน ช่วงเวลาที่นักเรียนเข้าร่วม กิจกรรมการเรียนรู้ตาม ศักยภาพและความเหมาะสม ของนักเรียนจะทำให้	

สรุป จากการสนทนากลุ่ม ข้อ 1- 5 คือ พบว่า การสนทนากลุ่ม ( Focus Group) มีผู้ร่วม  
สนทนา ประกอบด้วย ท่านเจ้าคณะตำบลโศกคาม ครู ผู้อำนวยการโรงเรียน พระวิทยากร ผู้แทน  
ผู้ปกครองนักเรียน ครูพระที่สอนศีลธรรม ต้องการหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นั้น  
ต้องการให้มีเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ก่อให้เกิด  
คุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ  
พุทธศักราช 2542 ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลให้ผู้เรียน คนดี เป็น  
คนเก่ง อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข



## ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (Development): ผลการพัฒนาหลักสูตร

ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากำมิวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ โดยการนำข้อมูลพื้นฐาน ประกอบไปด้วย แผนการศึกษาชาติ ฉบับที่ 11 (2555 – 2559) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การจัดการการเรียนรู้สาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แนวการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา แนวคิด ทฤษฎี กระบวนการ องค์ประกอบการพัฒนา หลักสูตรฝึกอบรม ความหมาย องค์ประกอบ ความจำเป็นของการฝึกอบรม ความต้องการของ โรงเรียน ชุมชน เพื่อจะได้เตรียมเนื้อหาสาระ ให้เหมาะสมกับการฝึกอบรมสอดคล้องกับ ความต้องการของนักเรียน และการสนทนากลุ่ม นำผลการวิเคราะห์ การสังเคราะห์เป็นข้อมูลเบื้องต้น สำหรับแนวทางในการกำหนดเป็นองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมิวิทยา แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลการอบรม การดำเนินการสร้างหลักสูตร แบ่ง ออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

### 1.การสร้างหลักสูตรฉบับร่าง ผู้วิจัยได้สร้างหลักสูตรฉบับร่าง ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1.1 หลักการและเหตุผล ผู้วิจัยนำข้อมูลพื้นฐานมาพิจารณาถึงความเป็นมาของปัญหา ความจำเป็นที่ต้องการนำมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน โสภากำมิวิทยา และกำหนดหลักการและเหตุผล ของหลักสูตร มีจุดเน้น เป้าหมาย และวิธีการ

1.2 จุดมุ่งหมาย ผู้วิจัย ศึกษาความต้องการ ความจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมิวิทยา แล้วนำมา กำหนดเป็น จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนี้

1.2.1 เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

1.2.2 เพื่อให้นักเรียนมีเจตคติและความสำนึกที่ดีต่อผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา

ครู อาจารย์ เป็นต้น ตามหลักพระพุทธศาสนา

1.2.3 เพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนา ได้อย่างถูกต้อง

1.3 เนื้อหาสาระ การกำหนดเนื้อหาสาระของหลักสูตรฝึกอบรม แบ่งออกเป็น ภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ ภาคกิจกรรม จำนวน 11 แผนการจัดการเรียนรู้ มีรายละเอียด ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 สู่หนทางชาวพุทธ เพื่อพัฒนาชีวิต เน้นกิจกรรม ธรรมปฏิบัติสันทนาการ ประกอบด้วย การดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 พระอาจารย์พิธีกร แนะนำขั้นตอนการปฏิบัติตน เมื่อเข้าสู่ที่ประชุม การทำความเคารพพระอาจารย์ เคารพครู เคารพสถานที่ ฝึกความเป็นระเบียบ ทุกอิริยาบถ การยืน เดิน นั่ง ตามโอกาสต่างๆ ตามกระบวนการไตรสิกขา

ขั้นตอนที่ 2 พิธีเปิด โครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน  
โลกก่ามวิทยา ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้แทน กล่าวให้โอวาท และมอบนักเรียนให้แก่ประธาน  
ฝ่ายสงฆ์

ขั้นตอนที่ 3 นักเรียนกล่าวคำปฏิญาณตน มอบตัวเป็นศิษย์ต่อหน้าคณะกรรมการ  
สงฆ์ คณะครู และอาราธนาศีล 5 เพื่อสมาทานรักษาศีลต่อไป มุ่งส่งเสริมปลูกฝังให้นักเรียนรักษาศีล  
5 เพื่อพัฒนาตนเอง

ขั้นตอนที่ 4 ประธานฝ่ายสงฆ์ปฏิสันถาร กับคณะครู นักเรียน เพื่อทำความเข้าใจใน  
เรื่อง การดำรงตนในการอยู่วัดปฏิบัติธรรม ตลอดระยะเวลา 2 คืน 3 วัน และให้โอวาทข้อคิด ทำพิธี  
เปิดโครงการเป็นลำดับต่อไป

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี

เน้นการส่งเสริมปลูกฝัง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เรื่อง มารยาททางสังคม ซึ่งเป็น  
เป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย เช่น การพูด การกราบ การไหว้ และศาสนาพิธีต่างๆที่นักเรียน  
จะต้องปฏิบัติ และมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในชีวิตประจำวัน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เพื่อนที่เป็นบัณฑิต

เน้นการส่งเสริมปลูกฝัง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความหมาย และความสำคัญของ  
ของเพื่อน วิธีเลือกคบเพื่อนที่ดี หลีกเลี่ยงเพื่อนที่ชั่ว

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา

เน้นการส่งเสริมปลูกฝัง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ บทบาทหน้าที่ของ  
พุทธศาสนิกชน ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 ประโยชน์ของการพัฒนาจิต และการเจริญปัญญา

พัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ความสำคัญของการพัฒนาจิตและการเจริญปัญญา  
ที่จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมรู้จักใช้สติ ก่อนกระทำ หรือพูด และรู้ถึงผลที่จะได้รับจากการเจริญ  
ภาวนา

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 ศิษย์ที่ดีของครู อาจารย์

เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ให้ความรู้ความเข้าใจ ความหมาย และความสำคัญของ  
คำว่าครู ประเภทของครู และบทบาทหน้าที่ของศิษย์ที่ดีที่จะปฏิบัติต่อครู

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 ทางแห่งความดี

เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ให้ความรู้ความเข้าใจ ความหมายของอบายมุข 6 ซึ่งเป็นภัยที่  
ร้ายแรงต่อชีวิต

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8 การบำเพ็ญประโยชน์วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา  
 เน้นส่งเสริมปลูกฝัง ความรู้ ความเข้าใจ การกระทำตนให้มีคุณค่า สร้างความดี  
 บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9 แบ่งเป็นฐานการเรียนรู้ เน้นให้ความรู้ และฝึกปฏิบัติ  
 ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละฐาน ดังดังนี้

กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 1 เรื่อง	ศีล 5
กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 2 เรื่อง	มารยาทชาวพุทธ
กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 3 เรื่อง	บิดา – มารดา
กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 4 เรื่อง	กฎแห่งกรรม
กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ฐานที่ 5 เรื่อง	มิตรสหาย

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 ลูกที่ดีของพ่อแม่  
 มุ่งส่งเสริมปลูกฝังเจตคติที่ดี สร้างจิตสำนึก เรื่อง ความกตัญญู รักรู้อ่อนของพ่อแม่ และ  
 ปฏิบัติหน้าที่ของลูกที่ควรปฏิบัติต่อพ่อแม่

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 พิธีอธิษฐานจิต เพื่อชีวิตใหม่  
 เป็นกิจกรรม มุ่งส่งเสริมปลูกฝังเจตคติที่ดี สร้างจิตสำนึกเรื่อง ความกตัญญูต่อพ่อ  
 แม่ และปฏิบัติตนตามหน้าที่ของลูกที่ควรปฏิบัติต่อพ่อแม่ ตามขั้นตอน ดังนี้

- 1.แบ่งกลุ่มเขียนบทความที่ประทับใจ และไขข้อข้องใจ ที่แสดงออกมาจาก  
 ความรู้สึก โดยมีประเด็นอยู่ 3 ข้อ คือ 1) ความประทับใจในสถานที่อบรม 2) ความประทับใจ  
 เกี่ยวกับครู อาจารย์ 3) ความประทับใจเกี่ยวกับ บิดามารดา
- 2.การกระทำคัดเลือกเนื้อหาสาระ จากบทความที่ผู้เข้ารับการอบรมได้บรรยาย  
 ความประทับใจทั้ง 3 ประเด็น ดังกล่าวข้างต้น โดยมุ่งเน้นบทความที่บรรยายจากความรู้สึกที่จริง ๆ  
 เพื่อสอดคล้องกับแผนการจัดกิจกรรม พร้อมทั้งสถานที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบพิธีอธิษฐานจิต  
 เพื่อชีวิตใหม่
- 3.ดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรม ปลูกฝังให้นักเรียนเกิดความรู้สึกสำนึกใน  
 บุญคุณของบุพการี การขอขมา ซึ่งถือว่าคณะครูเป็นตัวแทนผู้ปกครอง ตามหลักความเชื่อทาง  
 พระพุทธศาสนา

1.4 วิธีการจัดฝึกอบรม ผู้วิจัยนำข้อมูล แนวคิดทฤษฎี ที่ศึกษา ได้มากำหนดวิธีการ  
 ฝึกอบรมโดยเน้นผู้เข้ารับการอบรมเป็นสำคัญ โดยการบรรยายให้ความรู้ การสาธิต และการฝึก  
 ปฏิบัติจริง

1.5 สื่อที่ใช้ประกอบการอบรม ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาสาระ จากแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด โดยเน้นผู้อบรมเป็นสำคัญ คัดหาสื่อต่างๆ พร้อมทั้งการเรียนรู้ ดังนี้ สถานที่ปฏิบัติจริง เช่น วัด เอกสารประกอบการบรรยาย วิดิทัศน์ ซีดี แอลซีดี เพาเวอร์พอยต์ ประกอบคำบรรยาย แผนภาพ อุปกรณ์เสริม ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องโปรเจคเตอร์ วัสดุอุปกรณ์ภายในวัด เพื่อสนับสนุนผู้เข้าอบรมให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา เต็มตามศักยภาพ

1.6 การวัดและประเมินผล ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดผลประเมินผล ดังนี้ 1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการฝึกอบรม 2) แบบประเมินทักษะปฏิบัติการระหว่างกระบวนการอบรม 3) แบบวัดความพึงพอใจต่อการเข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภณกามวิททยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

**2.การประเมินโครงร่างหลักสูตร** โดยนำโครงร่างหลักสูตรมาตรวจสอบคุณภาพก่อนนำหลักสูตรไปใช้โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เป็นผู้ประเมินดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยพิจารณาความสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตรฝึกอบรม นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมก่อนที่จะนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งค่าความสอดคล้องได้เท่ากับ 1 ดังตารางที่ 11

**ตารางที่ 11** แสดงผลการประเมินหลักสูตรของผู้เชี่ยวชาญ

ข้อความ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	ความหมาย
1. ความสอดคล้องของส่วนประกอบของหลักสูตร	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
2. ความสอดคล้องของส่วนประกอบของแผนการจัดกิจกรรมทั้ง 11 แผน	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
3.ความสอดคล้องของเนื้อหากับระยะเวลาเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
4.ความสอดคล้องเป้าหมายหลักสูตรกับจุดประสงค์ของแผนการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
5.ความสอดคล้องของกิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรกับกิจกรรมการเรียนรู้ในแผนการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
6.ความสอดคล้องการประเมินผลในหลักสูตรกับการประเมินผลในแผนการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
7.แผนการสอนทั้ง 11 แผนมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสูตรฯ	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
รวม						1.00	สอดคล้อง

จากตารางที่ 11 แสดงการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่า ดัชนีความสอดคล้องจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ มีค่าเท่ากับ 1.00 ดังนั้น หลักสูตรการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ มีความเหมาะสมนำไปใช้ในการอบรมได้

ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญว่า การจัดกิจกรรมควรให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงได้แสดงความคิดเห็น เน้นให้นำผลจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้มากที่สุด และกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย มีการสอดแทรกความสนุกสนาน ได้คลายเครียด ด้วยการเล่นเกมบ้าง เวลาหยุดพักควรเปิดซาวนด์เสียงเพลงบรรเลงด้วย การบรรยายธรรมจากพระอาจารย์แต่ละรูปเป็นการกลม่อเมลาจิตใจ ได้รับสิ่งดี ๆ ทางพระพุทธศาสนา

### ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (Research): ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

ผลการทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้ทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากามวิทยา ปีการศึกษา 2557 จำนวน 52 คน ได้ดำเนินการฝึกอบรมในระหว่างวันที่ 2 - 4 ธันวาคม 2557 ซึ่งผลการทดลองใช้หลักสูตร มีดังนี้

1. การเตรียมการก่อนการทดลองใช้หลักสูตร หลังจากที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงข้อบกพร่อง ของหลักสูตรแล้ว ได้กำหนดวันที่จะอบรม มีการดำเนินการ ดังนี้

1.1 นำเสนอหลักสูตร ฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ต่อผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อขออนุมัติให้ความเห็นชอบเพื่อขออนุมัติโครงการ เพื่อขออนุญาตดำเนินการ

1.2 ประชุมคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) คณะกรรมการดำเนินงาน คณะพระวิทยากร ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงรายละเอียด หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

1.3 ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ธุรการโรงเรียนโสภากามวิทยา เพื่อให้ทางโรงเรียนจัดทำหนังสือแจ้งขออนุญาตผู้ปกครองนักเรียน และเตรียมการในเรื่องบทบาทครู และสิ่งจำเป็นที่นักเรียนจะต้องนำมาอยู่ค่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยแนบตารางการอบรมพร้อมรายละเอียดการฝึกอบรมด้วย

1.4 สถานที่ฝึกอบรมได้กำหนดที่ศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสภากาม อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

1.5 ประสานงานกับพระวิทยากร ผู้วิจัยได้อาราธนาพระวิทยากร (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ที่มี ความเหมาะสมกับแผนการจัดการเรียนรู้มาจากหลายแห่ง และประสานงานกับคณะครู

(ผู้ช่วยผู้วิจัย) ประเมินผลทักษะปฏิบัติโดยการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

1.6 การเตรียมเอกสารในการฝึกอบรมในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำเอกสารประกอบการฝึกอบรม ได้แก่ 1) เอกสารประกอบการฝึกอบรมแก่นักเรียนนักเรียนผู้เข้ารับการฝึกอบรม 2) คู่มือหลักสูตรฝึกอบรมแก่พระวิทยากร (ผู้ช่วยผู้วิจัย) โดยมีเนื้อหาตามหลักสูตรที่จะอบรม จำนวน 11 แผน 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการฝึกอบรม 4) แบบประเมินผลทักษะปฏิบัติโดยการสังเกตพฤติกรรม 5) แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และขออนุญาตใช้เกียรติบัตรจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดบึงกาฬ ร่วมกับ ศูนย์พัฒนาคุณภาพธรรมาเภอาเซกา ในการมอบเกียรติบัตรแก่คณะพระวิทยากร คณะครู นักเรียน ผู้ผ่านการฝึกอบรมทั้งหมด

2. การทดลองการใช้หลักสูตร ผู้วิจัยได้ทดลองใช้หลักสูตร กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโสภากามวิทยา ในวันที่ 2 – 4 ธันวาคม พ.ศ 2558 จำนวน 52 คน โดยผู้วิจัย (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ดำเนินการเก็บข้อมูลเองตลอดการใช้หลักสูตร รายละเอียดในการดำเนินการ ดังนี้

### 2.1 การดำเนินการอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 สู่หนทางพุทธ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเน้นกิจกรรม ธรรมปฏิบัติสนทนา ประกอบด้วยการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 พระอาจารย์พิธีกร แนะนำขั้นตอนการปฏิบัติตน เมื่อเข้าสู่ที่ประชุม การทำความเคารพพระอาจารย์ เคารพครู เคารพสถานที่ ฝึกความเป็นระเบียบทุกอิริยาบถ การยืน เดิน นั่ง ตามโอกาสต่างๆ ตามกระบวนการไตรสิกขา

พิธีกรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสว่าง ผู้วิจัย) เริ่มปฐมนิเทศ และชักชวนพิธีเปิด ใช้เวลา 1.30 ชั่วโมง โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมตามที่กำหนดไว้ โดยเตรียมความพร้อมนักเรียน ประสานงานกับครู คัดเลือกตัวแทนนักเรียน ชาย หญิง จำนวน 5 คน พร้อมด้วยตัวแทน ครูชาย หญิง 2 คน เพื่อชักชวนพิธีเปิด และมอบตัวเป็นศิษย์ โดยฝึกอบรมนักเรียนในเบื้องต้นเมื่อเข้าสู่ที่ประชุม ทุกอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง ตามโอกาสต่างๆ ตามกระบวนการ ไตรสิกขา เน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย ฝึกการไหว้ การกราบพระ แบบพร้อมเพรียงกัน (อัญชลี พนมมือ วันทา ยกมือไหว้ อภิวาท กราบลงแบบสงบ) ปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย ชี้แจงให้คณะครู นักเรียน ทราบถึงขั้นตอน พิธีการต่างๆ กำชับให้อยู่ในอาการสงบ กาย วาจา ใจ เน้นปลูกฝังศรัทธาความเลื่อมใสจากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความสนใจ และกระตือรือร้น มีความพร้อมในการปฏิบัติกิจกรรมโดยให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ขั้นตอนที่ 2 พิธีเปิด โครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้แทน กล่าวให้โอวาท และมอบนักเรียนให้แก่ประธานฝ่ายสงฆ์

พิธีกรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสาวัง ผู้วิจัย) ได้กราบอาราธนา นิมนต์ พระครูอดุลธรรมภิมณฑ์ เจ้าคณะตำบลโสภากำม ทำหน้าที่เปิดโครงการอบรมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา วันที่ 2 ธันวาคม 2558 ณ ศาลาปฏิบัติธรรมศูนย์พัฒนาคุณธรรมอำเภอเชกาวัดโนนสำราญ เมื่อสู้อาสนะ พิธีกรเชิญ นายบุญถม สิมมาโคตร (ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภากำมวิทยา) ประธานฝ่ายฆราวาส จุดเทียนรูป บูชาพระรัตนตรัย (ตัวแทนนักเรียนชายถือเทียนชนวน) กล่าวรายงานพร้อมทั้งให้ออวาทข้อคิด แก่คณะครูและนักเรียนทั้งหมดเสร็จแล้ว ถวายพานรูปเทียนแพเครื่องสักการะแก่ประธานฝ่ายสงฆ์ แสดงความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน ด้วยความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนา และมอบนักเรียนแก่คณะสงฆ์อบรมสั่งสอนต่อไป (ตัวแทนนักเรียนชาย 1 คน ถือพานคำกล่าวรายงานและพานรูปเทียนแพเครื่องสักการะ) รูปแบบกิจกรรมเน้นการปฏิสันถาร (การแสดงความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนเชื้อเชิญต้อนรับทางพระพุทธศาสนา) การสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนมีความพร้อมปฏิบัติกิจกรรมตามที่ได้ชักชวน ด้วยอาการสงบ กาย วาจา นำเลื่อมใสศรัทธาของผู้เข้าร่วมพิธีเปิด เป็นอย่างดี

ขั้นตอนที่ 3 นักเรียนกล่าวคำปฏิญาณตน มอบตัวเป็นศิษย์ต่อหน้าคณะกรรมการสงฆ์ คณะครู และอาราธนาศีล 5 เพื่อสมათานรักษาศีลต่อไป มุ่งส่งเสริมปลูกฝังให้นักเรียนรักษาศีล 5 เพื่อพัฒนาตนเอง

พิธีกร ทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสาวัง ผู้วิจัย) เชิญตัวแทนครูชาย หญิง จำนวน 2 คน (หันหน้าเข้าหาหน้านักเรียนทั้งหมด) เพื่อทำหน้าที่มอบตัวเป็นศิษย์ของนักเรียน (ตัวแทนนักเรียนชาย หญิง จำนวน 2 คน ถือรูปเทียนแพเครื่องสักการะ 1 คน) นำกล่าวปฏิญาณตน มอบตัวเป็นศิษย์ต่อหน้าคณะสงฆ์ และคณะครู จากนั้นตัวแทนนักเรียน กล่าวนำคำอาราธนา ศีล 5 และสมათานศีล เน้นปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักรักษาเบญจศีล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคม จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ จากการกล่าวคำอาราธนาศีล 5 ได้พร้อมเพรียงกันถูกต้องตามอักขระวิธี ภาษาบาลี มีความสนใจ สนองตอบต่อกิจกรรม และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงทำให้บรรยากาศบริเวณสถานที่เปิด เต็มไปด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 4 ประธานฝ่ายสงฆ์ปฏิสันถาร กับคณะครู นักเรียน เพื่อทำความเข้าใจในเรื่อง การดำรงตนในการอยู่วัดปฏิบัติธรรม ตลอดระยะเวลา 2 คืน 3 วัน และให้ออวาทข้อคิด ทำพิธีเปิดโครงการเป็นลำดับต่อไป

พิธีกร ทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสาวัง ผู้วิจัย) นิมนต์ประธานฝ่ายสงฆ์ ปฏิสันถารกับคณะครู นักเรียน สรุปการแสดงให้เห็นให้ออวาทข้อคิด ให้ตั้งใจอบรมตน ศีลชาธรรม เมื่อมาอยู่วัดร่วมกันปฏิบัติธรรมรักษาศีล สงบกาย วาจาและใจ มุ่งเน้นวาจาเพราะเด็กเมื่อพบกันใหม่มักจะคุยไม่ฟังใครซึ่งเป็นธรรมชาติของเด็ก ให้รู้จักใช้วาจาให้เหมาะสมกับโอกาส เมื่อกล่าวจบพิธีกรนำนักเรียนแสดงความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนด้วยวิธี (พนมมือ อัญชลี วันทา ยกมือไหว้ อภิวาท กราบ) และกราบขอบคุณประธานฝ่ายสงฆ์ เป็นอันเสร็จพิธีจาก

การสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ตั้งใจฟังธรรมะจากประธาน ฝ่ายสงฆ์ ด้วยกิริยาอันสงบ เป็นอย่างดี

ลำดับต่อไป กิจกรรมทำหัวใจให้ตรงกัน (กิจกรรมการเรียนรู้) เพื่อให้สอดคล้องกับ ตารางการฝึกอบรม (พระมหาทองเพชร ธีรธมฺโม) ทำหน้าที่พระวิทยากร ดำเนินรายการ บอกกติกา ค่าย เช่น แนะนำสถานที่ทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรมครั้งนี้เริ่มจาก สถานที่พักชาย สถานที่พักหญิง สถานที่อาบน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม เป็นต้น การรับประทานอาหาร 2 ครั้ง คือเช้า เที่ยง ตอนเย็นรับ ประธานนำปानะ โดยมีกติกายู่ว่า เมื่อนักเรียนตักอาหาร คนแรกก็ต้องรอคนสุดท้ายมานั่งที่ก่อน และว่าข้อความก่อนรับประทานอาหารด้วย เพื่อความเป็นระเบียบวินัย ทั้งนี้มุ่งเน้นปลูกฝัง ความอดทน การรอคอย และการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม สอนว่า เราไม่ได้เป็นคนเดียวในโลก เราต้องอยู่ในสังคมจึงไม่ให้เห็นแก่ตัว ต้องมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน เวลาเดินไปปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ให้เดินอย่างสำรวม โดยมีหลักการอยู่ว่าต้องตรงเวลา พุดจาไฟเราะ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เทคนิค เพื่อให้เกิดความพร้อม และสนใจก่อนการปฏิบัติกิจกรรม บอกสัญญาด้วยคำสั่งว่า (สะอาด) ให้ นักเรียนเอามือขวาตีหัวเข้าไว้ที่หัวเข่าตัวเองเบาๆ (สว่าง) พนมมือไว้ที่หน้าอก และ(สงบ) ให้เอามือ ขวาทับมือซ้ายวางไว้ที่บริเวณตักบอกว่า (นิ่ง) ให้ยึดตัวตรงปิดวาจาและเทคนิคเสริมสร้างกำลังใจ ที่ว่าพระวิทยากรถามว่า เห็น้อยไหม นักเรียนต้องตอบว่า ไม่เห็น้อย เป็นต้น เสร็จจากกติกาค่าย จากการสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นมีความพร้อมและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ ทำการแนะนำวิทยากรที่จะทำหน้าที่ในแต่ละ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด แจ่งวัตถุประสงค์การฝึกอบรม ให้ครูและนักเรียนทราบ แจกเอกสารฝึกอบรมประกอบด้วย ตารางเวลา บทบาทหน้าที่ครู ข้อปฏิบัติกิจกรรม เอกสาร ประกอบการบรรยาย แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (ผู้วิจัย) ประสานงานกับคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ชี้แจงในเอกสารการประเมินทักษะการปฏิบัติกิจกรรม โดยการสังเกตนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการฝึกอบรมกับกลุ่มตัวอย่างใช้เวลา 30 นาที โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรมผลการ ประเมินผลมีค่าเฉลี่ย 19.30 คะแนนสูงสุด 25 คะแนน คะแนนต่ำสุด 13 คะแนนจากการสังเกต พฤติกรรม พบว่า นักเรียนมีความตั้งใจในการทำแบบทดสอบและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระมหาทองเพชร ธีรธมฺโม) คัดเลือกนักเรียนทำ หน้าที่ กล่าวนำ แสดงความเคารพ (พนมมือ อัญชลี วันทา ยกมือไหว้ อภิวัต กราบ) ต่อพระ วิทยากรที่ทำหน้าที่ฝึกอบรม ก่อนและหลังกิจกรรมการเรียนรู้ และชักชวนความพร้อมเพรียงการ กราบพระ 5 ครั้ง มุ่งเน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย ควบคุมความประพฤติตนเอง สาธิตการเดิน จงกรม และสุดท้ายฝึกการพัฒนาจิตเจริญปัญญา ด้วยการนั่งสมาธิ 5 นาทีบรรยายข้อความประกอบ เพลงชาวัน เพื่อให้ให้นักเรียนเริ่มการควบคุมตนเอง เสร็จกิจกรรม



จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความพร้อมเพียง สนใจและตั้งใจฟัง การซักถามพระวิทยากร จดข้อความ กล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็น ให้ความร่วมมือ และปฏิบัติกิจกรรมได้เป็นอย่างดี

## 2.2 ดำเนินการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 มารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี (เวลา 50 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระถนอม เตชธมโม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เพื่อนที่เป็นบัณฑิต (เวลา 45 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระถนอม เตชธมโม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา (เวลา 45 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระเกษ ตุลธมโม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 ประโยชน์ของการพัฒนาจิตและการเจริญปัญญา (เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระครูบรรพตวิหารธรรม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความพร้อม สนใจ ตั้งใจฟัง จากการซักถาม และสนุกสนานกับเกม ยิ้มแย้มแจ่มใสทั้งนี้เพราะเทคนิคพระวิทยากร ไม่น่าเบื่อในตอนบรรยายให้ความรู้ พอเริ่มปฏิบัติจริง คือ การพัฒนาจิตด้วยวิธีนั่งสมาธินักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเป็นอย่างดี สงบ นิ่ง ประกอบกับบรรยากาศที่เงียบในตอนกลางคืน มีผลเกิดขึ้นกับตัวเองมากที่สุด

## 2.3 ดำเนินการฝึกอบรม ในวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2558

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 การเป็นศิษย์ที่ดีของครู อาจารย์ (เวลา 50 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระมหาธงชัย ปญญาวชิโร) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 ทางแห่งความดี (เวลา 50 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระมหาทองเพชร ชีรธมโม) โดยยึดจุดมุ่งหมายและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ ประกอบประกอบแผนการเรียนรู้ที่ 6,7 พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความพร้อม สนใจ และการตั้งใจฟัง จากการซักถามพระวิทยากร ซึ่งมีการบันทึกข้อความจากการบรรยาย กล้าแสดงออก การแสดงความคิดเห็น ให้ความร่วมมือ การปฏิบัติกิจกรรมได้เป็นอย่างดี สนุกสนานไปกับเกม (เทคนิค) พระวิทยากร และประกอบกับความชำนาญในการใช้สื่อเทคโนโลยี เช่น สื่อภาพ Power Point

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8 กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ (เวลา 1 ชั่วโมง)  
 วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ คณะครูทั้งหมด และคณะพระวิทยากร โดยยึดจุดมุ่งหมายและ  
 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้ความร่วมมือ  
 ปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างดี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของหมู่ผู้เรียนตั้งใจใน  
 การบำเพ็ญประโยชน์ในครั้งนี้ จึงทำให้บริเวณสถานที่ปฏิบัติธรรม สะอาด น่าอยู่อาศัยซึ่งทางสังคม  
 ถือว่าเป็นการทำความดี ส่วนทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นบุญกุศล อันจะส่งผลต่อตนเองและผู้อื่น  
 มากที่สุดด้วย

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9 กิจกรรม แบ่งฐานความรู้ บรรยายให้ความรู้ ความ  
 เข้าใจ สาริต และฝึกปฏิบัติจริงตามความเหมาะสม สอดคล้องกับฐานความรู้ทั้ง 5 ฐาน (เวลา 3  
 ชั่วโมง 30 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (นายจำเนียร โปสางัง ผู้วิจัย) ได้ทำการ  
 แบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมทั้งหมด 256 คน เป็น 5 กลุ่มๆละ 51 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ประสานงานกับพระ  
 วิทยากร และคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และสิ่งที่ต้องปฏิบัติ คือ เมื่อใกล้ครบ 10  
 นาที ให้สรุปเนื้อหาสาระให้ผู้เข้าร่วมอบรม จดบันทึกสิ่งที่ตนได้รับจากการเรียนรู้ จากฐานความรู้นี้  
 และคอยสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งมีป้ายชื่อ กำหนด คือ สีแดง จำนวน 52 คน  
 ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นกลุ่มทดลองโดยแบ่งไปตามกลุ่มให้ครบ 5 กลุ่มแล้ว  
 โดยที่หลังจากแบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมแล้ววิทยากรได้ชี้แจงรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ (ตาม  
 แผนการจัดกิจกรรม) กำหนดให้แต่ละกลุ่มแต่งตั้งตัวแทนกลุ่มในการทำความเคารพ และเดินเข้า  
 ตามฐานศึกษาหาความรู้ ซึ่งมีจำนวน 5 ฐาน ได้แก่

ฐานที่ 1 เรื่อง ศิล 5 ฐานที่ 2 เรื่อง มารยาทชาวพุทธ ฐานที่ 3 เรื่องบิดามารดา – บุตรีธิดา  
 ฐานที่ 4 เรื่อง กฎแห่งกรรม ฐานที่ 5 เรื่อง มิตรสหาย กำหนดให้ใช้เวลาแต่ละฐานๆ ละ 40 นาที  
 เมื่อถึงเวลาดำเนินการปฏิบัติกิจกรรม

**ฐานที่ 1** เรื่อง ศิล 5 (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัดกิจกรรม  
 การเรียนรู้ (พระถนอม เตชธมโม)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบด้วย เบญจศีลเบญจธรรม ความหมาย ความสำคัญ  
 พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้า  
 กลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อน  
 ฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป  
 4) พระวิทยากรให้ฝึกการอาราธนาศีล และสมาทานศีล 5) พระวิทยากรคัดเลือกตัวแทนผู้เข้ารับการ  
 ฝึกอบรมสาริตการอาราธนาศีล และรับศีลให้เพื่อนๆ ดูเป็นตัวอย่าง 6) พระวิทยากรและผู้เข้าร่วม  
 การอบรม ช่วยกันสรุปกิจกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ

**ฐานที่ 2** เรื่อง มารยาทชาวพุทธ (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการ  
จัดกิจกรรมการเรียนรู้ (พระมหาธงชัย ปญฺญาวชิโร)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบด้วย มารยาทของชาวพุทธ ความหมาย ความสำคัญ  
พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้า  
กลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อน  
ฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป  
4) พระวิทยากรให้ฝึกการทำ ความเคารพแบบต่างๆ ตามรูปภาพ 5) พระวิทยากรคัดเลือกตัวแทนผู้  
เข้ารับการฝึกอบรมสาธิต และแสดงบทบาทสมมติ ให้เพื่อนๆ ดูเป็นตัวอย่าง 6) พระวิทยากรและ  
ผู้เข้าร่วมการอบรม ช่วยกันสรุปกิจกรรม โดยทบทวนการทำ ความเคารพในการกราบ การไหว้ที่  
ถูกต้อง ให้ปฏิบัติพร้อมกันทุกคน

**ฐานที่ 3** เรื่อง บิดามารดา – บุตรธิดา (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนิน  
รายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (พระมหาทองเพชร ธีรธมฺโม)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบ ความหมาย ความสำคัญ พอสังเขป สื่อที่ใช้  
ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้า  
กลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อน  
ฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป  
4) คัดเลือกตัวแทนเข้ารับการฝึกอบรมออกมาแสดงความรู้สึกถึงบิดา มารดา ประมาณ 10 คน และ  
การปฏิบัติตนเป็นลูกที่ดีควรทำเช่นไร และ 5) พระวิทยากร และผู้เข้าอบรมช่วยกันสรุปกิจกรรม  
เน้นเรื่องความกตัญญูกตเวทิต์

**ฐานที่ 4** เรื่อง กฎแห่งกรรม (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัด  
กิจกรรมการเรียนรู้ (พระมหาเกษม อมโร)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ พอสังเขป สื่อที่ใช้  
ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้า  
กลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อน  
ฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป  
4) พระวิทยากร คัดเลือกตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกมาแสดงความคิดเห็นเรื่อง การทำความดี  
และความชั่ว จากหนังสือพิมพ์ 5) พระวิทยากร และผู้เข้ารับ การฝึกอบรม ร่วมกันสรุปกิจกรรม โดย  
เน้นเรื่องการทำ ความดี

**ฐานที่ 5** เรื่อง มิตรสหาย (เวลา 40 นาที) วิทยากรมีหน้าที่ดำเนินรายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (พระสายันต์ เตชธมโม)

เนื้อหาการบรรยาย ประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ พอสังเขป สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยาย คือ ภาพติดบอร์ด

วิธีดำเนินการ 1) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าประจำฐานเรียบร้อยแล้ว หัวหน้ากลุ่ม/ตัวแทนของกลุ่ม บอกให้ทุกคนทำความเคารพพระวิทยากร 2) พระวิทยากรทดสอบก่อนฝึกอบรมด้วยวิธีการซักถาม ประมาณ 5 นาที 3) พระวิทยากรเริ่มบรรยายเนื้อหาสาระ พอสังเขป 4) พระวิทยากร คัดเลือกตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกมาแสดงความคิดเห็นเรื่อง เพื่อน 5) พระวิทยากร และผู้เข้ารับการฝึกอบรม ร่วมกันสรุปกิจกรรม โดยเน้นเรื่องการคบเพื่อนที่เป็นบัณฑิตจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ คณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) ติดตามสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า นักเรียนมีความพร้อม สนใจ ตั้งใจฟัง ซักถามพระวิทยากร จดบันทึกข้อความจากการบรรยาย ให้ความร่วมมือ ปฏิบัติกิจกรรมได้เป็นอย่างดี สนุกสนาน ร่าเริงกับเกม เทคนิค ของพระวิทยากร ที่ชัดเจนคือนักเรียนได้สืบค้นความรู้ ตามฐานความรู้ ทั้ง 5 ฐาน ครบทุกฐาน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่หลากหลาย ลักษณะการจัดกิจกรรมเป็นรูปวงกลม เช่น ฐานที่ 1 ไปฐานที่ 2 จนถึงฐานที่ 5 (ตามแผนการจัดกิจกรรม) จึงทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการเคลื่อนไหว ได้เห็นบรรยากาศที่อยู่รอบวัดที่มีความร่มรื่นเย็นสบาย ทำให้เป็น องค์ประกอบการเรียนรู้ได้อย่างดียิ่ง

การฝึกอบรมภาคทฤษฎี เป็นการให้ความรู้ โดยวิธีการบรรยาย ปลุกฝัง เจตคติ และจิตสำนึก เรื่อง ความกตัญญู

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 การเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ (เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินรายการ (พระมหาทองเพชร ธีรธมโม) โดยยึดจุดมุ่งหมาย และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีความซาบซึ้ง และคิดถึงบุญคุณของ พ่อ – แม่ จากการที่นักเรียนส่วนมากร้องไห้ออกมาโดยไม่อายเพื่อนๆ เมื่อรับฟังการบรรยาย เรื่องพระคุณพ่อ แม่ และมีความสนใจ ตั้งใจดูสื่อของพระวิทยากร ที่นำมาประกอบการบรรยาย (การคลอเคลียของมารดา) สรุปท้ายกิจกรรม ปลุกฝังจิตสำนึก เรื่องความกตัญญูกตเวที ให้กับนักเรียน และอาศัยช่วงเวลาที่นักเรียนมีจิตใจตั้งมั่นนี้ ทำพิธีขอขมา ในสิ่งที่เคยผิดพลาด ประพฤติไม่ดีต่อผู้มีพระคุณทั้งหลาย มุ่งเน้นบิดามารดา ตั้งจิตอธิษฐานปฏิญาณต่อหน้าพระรัตนตรัย ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาว่า ข้าพเจ้าจะเป็นลูกที่ดีของพ่อ – แม่ โดยนักเรียนมีความกระตือรือร้น ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี บางคนถึงบอกคุณครูว่า อยากยืมโทรศัพท์โทรกลับบ้าน เพื่อบอก พ่อแม่ ว่ารักท่านมาก (อ้างอิงจากครูที่เข้าร่วมกิจกรรม)

## 2.4 ดำเนินการฝึกอบรม ในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2558

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ (เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที)

วิทยากรทำหน้าที่ดำเนินการ (พระมหาทองเพชร ธีรธมโม) โดยยึดจุดมุ่งหมาย และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม

จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง มีความพร้อม กระตือรือร้น ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สนใจกิจกรรม ด้วยอาการสงบนิ่ง เมื่อเริ่มกิจกรรม พระวิทยากรให้ผู้เข้ารับการอบรมบูชาบุคคลที่ควรบูชา (ตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้) จากการที่ผู้เข้ารับการอบรม ได้รับฟังพระวิทยากรบรรยายธรรมะประกอบชาวน้ำตามหัวข้อความที่ว่า “ พลั่ว เพลงบรรเลงธรรม เปิดใจ ล้างใจ แล้วใส่ธรรม” ให้ความรู้ความเข้าใจ และรูปแบบกิจกรรมดูน่าศรัทธา ซึ่งมีคณะครู ถือว่าเป็นผู้แทนผู้ปกครอง) เข้าร่วมกิจกรรม (ตามผังการจัดกิจกรรม) สรุปทำกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึก เรื่องความกตัญญูทวดเทวี ให้กับผู้เข้ารับการอบรม และช่วงเวลาที่ผู้เข้ารับการอบรมมีจิตใจตั้งมั่นนี้ ทำพิธีขอขมา และตั้งจิตอธิษฐานปฏิญาณตนต่อหน้าพระรัตนตรัย ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ว่า ข้าพเจ้าจะเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ และเป็นศิษย์ที่ดี ของครู อาจารย์ ส่วนมากผู้เข้ารับการอบรมสำนึก และซาบซึ้งจนแสดงพฤติกรรมออกมาทางกาย (ร้องไห้) เมื่อรับฟังการบรรยาย แม้กระทั่งคุณครูก็มี พฤติกรรมเช่นเดียวกัน กับผู้เข้ารับการฝึกอบรม บรรยากาศในพิธีเต็มไปด้วยความอบอุ่น ความรัก ความห่วงใย และความเมตตา ของคณะครูที่มีต่อนักเรียน นักเรียนกลุ่มตัวอย่างและไม่เขินอายที่จะไปกราบตักของคณะครูเพื่อขอขมา เช่น ผู้เข้ารับการฝึกอบรม นักเรียนชายเป็นกิจกรรมปลูกฝังเจตคติสำนึกที่ดีต่อผู้มีพระคุณ

พิธีปิดการฝึกอบรม และมอบเกียรติบัตร ใช้เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทำพิธีขอขมาคณะสงฆ์ทุกรูป อาจจะประพาศิ่วสวดเกินโดยไม่ได้ตั้งใจ ทางกาย วาจา และใจ เพื่อความเจริญก้าวหน้าในชีวิตการศึกษาต่อไป ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาซึ่งในพิธีผู้วิจัย เชิญ นายบุญถม สิมมาโคตร ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภณวิทย์ เป็นประธานฝ่ายฆราวาส กล่าวรายงานและกราบอาราธนา พระครูอดุลธรรมมาภิรมณ์ เจ้าคณะตำบลโสภณวิทย์ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ มอบเกียรติบัตร และแสดงให้เห็นโอวาทข้อคิดทำพิธีปิดผลการอบรม พบว่า ได้รับคำชื่นชมจากพ่อแม่ ผู้ปกครองของผู้เข้าอบรม เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ปลูกฝังเรื่องจริยธรรมที่สำคัญจริงๆ คือ สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ส่วนผู้เข้ารับการอบรมพบว่า สนใจ และตั้งใจฟังธรรมะที่ประธานฝ่ายสงฆ์แสดงมีระเบียบเรียบร้อยน่าเลื่อมใสศรัทธาของผู้เข้าร่วมพิธีปิด

การฝึกอบรมภาคปฏิบัติได้จัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติตามตารางฝึกอบรม โดยดำเนินการฝึกอบรมพัฒนาจิต ด้วยวิธีปฏิบัติจริง ดังนี้

2.5 กิจกรรมสวดมนต์ ทำวัตรเช้า และทำวัตรเย็น (เวลา 3 ชั่วโมง) ทุกวันจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า ส่วนมากผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีทักษะในการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือ และมีความตั้งใจสวดมนต์ ตามหนังสือสวดมนต์ โดยสวดมนต์เป็นภาษา บาลี แล้วแปลเป็นภาษาไทย ตลอดกิจกรรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถสวดมนต์ได้คล่องแคล่ว และสามารถรู้ความหมาย ของเนื้อความอีกด้วย สุดท้ายมีการอุทิศส่วนบุญและแผ่เมตตา ที่ได้ปฏิบัติในครั้งนี้ เป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

กิจกรรมเดินจงกรม เจริญสติพัฒนาจิตใจ หลังกิจกรรมสวดมนต์ ทำวัตรตอนเช้า (เวลา 1 ชั่วโมง) คณะพระวิทยากร ช่วงเวลาเย็น (1 ชั่วโมง) รวมวันละ 2 ชั่วโมง จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีทักษะปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือ มีความตั้งใจได้ตื่นนอนแต่เช้าได้สูดอากาศบริสุทธิ์ของธรรมชาติ หลังจากวิทยากรให้ความรู้ และสาธิตเนื้อหา โดยการเดินแบบช้าๆ ฝึกควบคุมอารมณ์ตนเองมีความสงบทางกาย วาจา ประกอบกับเสียงสัจธรรมลงตอนเช้ามีดี ทำให้บรรยากาศในตอนเช้านี้ สดชื่นร่มเย็น

2.6 วิธีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมผู้วิจัยนำข้อมูลแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาได้มากำหนดวิธีการฝึกอบรม โดยเน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ โดยการบรรยายให้ความรู้ ความเข้าใจ การสาธิต และการฝึกปฏิบัติจริง

2.7 สื่อในการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้ศึกษา และวิเคราะห์เนื้อหาสาระจากแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด โดยเน้นผู้เข้าอบรมเป็นสำคัญ คัดหาสื่อต่างๆ พร้อมแหล่งการเรียนรู้ เช่น วัต เอกสาร ประกอบคำบรรยาย วีดิทัศน์ CD, LCD, Projector, Power Point ประกอบการบรรยาย คอมพิวเตอร์, แผนภาพ และวัสดุอุปกรณ์ภายในวัด ซึ่งส่งเสริม และสนับสนุนผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา เติบโตตามศักยภาพ

ทดสอบความรู้ ความเข้าใจ หลังการฝึกอบรมกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างใช้เวลา 30 นาที โดยยึดจุดมุ่งหมาย และแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการฝึกอบรม ผลการประเมิน มีค่าเฉลี่ย 21.83 คะแนนสูงสุด 27 คะแนน คะแนนต่ำสุดอยู่ที่ 15 คะแนน จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความตั้งใจใน การทำแบบทดสอบ และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

การประเมินความพึงพอใจ ต่อการฝึกอบรม โดยใช้แบบสอบถาม โดยภาพรวมพบว่า หลักสูตรการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีความเหมาะสมมาก ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจ ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการ ของผู้เข้ารับการอบรม สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2544 การจัดการศึกษาตามมาตรา 6 ที่ว่าการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมจริยธรรมวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขนอกจากนี้ นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ประเมินความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมทุกๆ ด้าน ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

การประเมินผลระหว่างการอบรม โดยวิธีสังเกตพฤติกรรมนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยคณะครู (ผู้ช่วยผู้วิจัย) จำนวน 5 คน นำข้อมูลผลการประเมินทักษะปฏิบัติการกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย การเดินแถวเข้าฝึกอบรม การร่วมมือในการทำกิจกรรม การนั่งฟังบรรยายให้ความรู้ การสวดมนต์ทำวัตร การนั่งสมาธิ การเดินจงกรมปฏิบัติธรรม ความรับผิดชอบ ความพร้อมในการทำกิจกรรม ความสนใจในการปฏิบัติการ และกิจกรรมต้อนรับประทานอาหาร มีจำนวนของกลุ่มตัวอย่างปฏิบัติการ อยู่ในระดับปฏิบัติจำนวนมาก

จากการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้ทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 52 คน ปีการศึกษาที่ 2557 ที่ศูนย์พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอำเภอเซกาวัดโนนสำราญ บ้านโนนสำราญ ตำบลโสภากาม อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ เป็นเวลา 2 คืน 3 วัน ระหว่างวันที่ 2 – 4 ธันวาคม พ.ศ. 2557 ผลการใช้หลักสูตร พบว่า ผู้เข้ารับ การฝึกอบรมมีความตื่นตัวที่ได้เข้าศึกษา ได้รับความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความตั้งใจ และสนใจ ศึกษาหาความรู้ จากเอกสาร และสื่อต่างๆ ให้มีการฝึกอบรม มีการจดบันทึก แสดงความคิดเห็น ชักถามข้อสงสัยและตอบคำถาม การซักถามของพระวิทยากร มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลมาจากเทคนิคการอบรมของพระวิทยากรแต่ละรูป มีมนุษย์สัมพันธ์ต่อผู้เข้ารับการอบรม ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนานตลอดเวลาไม่เครียด ไม่เบื่อหน่าย สามารถปฏิบัติการต่างๆ ตามตารางการฝึกอบรมได้อย่างถูกต้อง

#### **ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (Development): ผลการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร**

ผลการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ จากกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 52 คน ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรมเดิมที่มีอยู่แล้วขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชนซึ่งได้ดำเนินการ คือ 1) การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อน และหลังการฝึกอบรม โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมโดยใช้แบบสอบถาม 3) การประเมินทักษะปฏิบัติการกิจกรรมการฝึกอบรมโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการการใช้หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ดังตารางที่ 12

**ตารางที่ 12** ผลการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการใช้หลักสูตร  
ฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน โรงเรียนโศกกำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

รายการประเมิน	N	$\bar{X}$	S.D	$\sum D$	$(\sum D)^2$	t
ก่อนการใช้หลักสูตร	52	19.30				
			.76	76	253	7.27*
หลังการใช้หลักสูตร	52	21.83				

\*  $P < .05$

จากตารางที่ 12 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนโรงเรียน  
โศกกำมวิทยา ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง หลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมี  
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรม  
จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศกกำมวิทยา แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

**ตอนที่ 1** การประเมินผลความพึงพอใจมี 7 ด้าน ซึ่งรายละเอียดการประเมิน ดังต่อไปนี้

2.1 ด้าน อาคารสถานที่ใช้ในการฝึกอบรม ดังตารางที่ 13

**ตารางที่ 13** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจด้านอาคารสถานที่ของผู้  
เข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศกกำมวิทยา

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.สถานที่พัก,ที่นอน	4.16	0.74	มาก
2.สถานที่ปฏิบัติธรรมไหว้พระสวดมนต์	4.43	0.77	มาก
3.สถานที่ในการฝึกอบรม	4.50	0.57	มากที่สุด
4.สถานที่เข้าฐานฟังบรรยาย	4.50	0.57	มากที่สุด
5.สถานที่รับประทานอาหาร	4.16	0.69	มาก
6.แสงสว่างในการฝึกอบรม	4.33	0.75	มาก
7.การถ่ายเทอากาศ	4.26	0.73	มาก
8.ความสะอาด	4.21	0.71	มาก
9.ห้องสุขา	4.00	0.83	มาก
<b>ภาพรวม</b>	<b>4.28</b>	<b>0.71</b>	<b>มาก</b>



จากตารางที่ 13 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ที่มีต่อด้านอาคารสถานที่ใช้ในการฝึกอบรม โดยภาพรวมมีความพึงพอใจในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ผลการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ แต่มีข้อที่ 3 คือ สถานที่ในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.50 ข้อที่ 4 สถานที่เข้าฐานฟังบรรยาย มีค่าเฉลี่ย 4.50 และมีห้องสุขา มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 4.00 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สถานที่ปฏิบัติธรรม ไหว้พระสวดมนต์ มีค่าเฉลี่ย 4.43 รองลงมาคือแสงสว่างในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.33 การถ่ายเทอากาศ มีค่าเฉลี่ย 4.26 สถานที่พัก ,ที่นอน มีค่าเฉลี่ย 4.16 ความสะอาด มีค่าเฉลี่ย 4.21 สถานที่รับประทานอาหาร มีค่าเฉลี่ย 4.16 ตามลำดับ

## 2.2 ด้าน กระบวนการวิธีการฝึกอบรม ดังตารางที่ 14

**ตารางที่ 14** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจด้านกระบวนการวิธีการฝึกอบรม ของผู้เข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.การบรรยายและสาธิตให้ความรู้	4.56	0.50	มากที่สุด
2.สื่อและวัสดุให้ความรู้	4.33	0.60	มาก
3.การทำงานเป็นกลุ่ม	3.93	0.73	มาก
4.การแสดงความคิดเห็น	4.03	0.92	มาก
ภาพรวม	4.21	0.68	มาก

จากตารางที่ 14 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านกระบวนการวิธีการฝึกอบรมในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.21 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ แต่มีข้อที่ 1 การบรรยายและสาธิตให้ความรู้ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.56 และข้อที่ 3 การทำงานเป็นกลุ่มมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3.93 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สื่อวัสดุและอุปกรณ์ให้ความรู้ มีค่าเฉลี่ย 4.33 รองลงมา การแสดงความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ย 4.03 ตามลำดับ

### 2.3 ด้าน ระยะเวลาใช้ในการอบรม ดังตารางที่ 15

**ตารางที่ 15** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจต่อ ระยะเวลาใช้ในการอบรมของผู้เข้าอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ระยะเวลาในการฝึกอบรม	4.03	0.99	มาก
2.ระยะเวลาในการสวดมนต์ ไหว้พระ	3.93	0.60	มาก
3.ระยะเวลาในการเจริญจิตภาวนา	3.96	0.73	มาก
4.ระยะเวลาในการพักผ่อน	3.60	0.92	มาก
5.ระยะเวลาในการรับประทานอาหาร	3.93	0.78	มาก
ภาพรวม	3.89	0.92	มาก

จากตารางที่ 15 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านระยะเวลาในการฝึกอบรมภาพรวมมีเกณฑ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.89 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินน้อยที่สุด คือ ระยะเวลาการพักผ่อน ค่าเฉลี่ย 3.60 ระยะเวลาในการเจริญจิตภาวนา มีค่าเฉลี่ย 3.96 รองลงมา ระยะเวลาในการไหว้พระสวดมนต์ไหว้พระมีค่าเฉลี่ย 3.93 และระยะเวลาในการรับประทานอาหารมีค่าเฉลี่ย 3.96 ตามลำดับ

### 2.4 ด้าน สิ่งอำนวยความสะดวก ดังตารางที่ 16

**ตารางที่ 16** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.เครื่องขยายเสียง	4.30	0.59	มาก
2.น้ำปานะ	4.06	0.82	มาก
3.คอมพิวเตอร์ วิทยุทัศน์ โปรเจคเตอร์	4.36	0.71	มาก
4.อาหาร	4.40	0.81	มาก
5.น้ำดื่ม	4.36	0.71	มาก
6.น้ำใช้	4.73	0.73	มาก
7.การบริการ อื่นๆ นอกจากนี้	3.96	0.74	มาก
ภาพรวม	4.24	0.71	มาก

จากตารางที่ 16 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านระยะเวลาในการฝึกอบรม ภาพรวมมีเกณฑ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.24 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ มากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินมากที่สุด คือ น้ำใจ ค่าเฉลี่ย 4.73 มีผลการประเมินน้อยที่สุด คือ การบริการอื่นๆนอกจากนี้ มีค่าเฉลี่ย 3.96 อาหาร มีค่าเฉลี่ย 4.40 คอมพิวเตอร์ วิดีทัศน์ โปรเจคเตอร์ มีค่าเฉลี่ย 4.36 รองลงมา น้ำดื่ม มีค่าเฉลี่ย 4.36 เครื่องขยายเสียง มีค่าเฉลี่ย 4.30 และน้ำปานะ มีค่าเฉลี่ย 4.06 ตามลำดับ

2.5 ด้าน กิจกรรมในการอบรม ดังตารางที่ 17

**ตารางที่ 17** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ กิจกรรมในการอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.พิธีเปิด และปิดการอบรม	4.43	0.67	มาก
2.กิจกรรมทำให้หัวใจให้ตรงกัน กตีกาย	3.96	0.55	มาก
3.กิจกรรมแบ่งฐานให้ความรู้วันที่ 2 การอบรม	4.30	0.74	มาก
4.กิจกรรมอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่	4.26	0.69	มาก
5.กิจกรรมรับประทานอาหาร (สวดแทรก คุณธรรม)	4.43	0.67	มาก
6.กิจกรรมขอขมาครู	4.36	0.66	มาก
ภาพรวม	4.29	0.66	มาก

จากตารางที่ 17 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านกิจกรรมในการอบรม ภาพรวมมีเกณฑ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.29 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ มากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินมากที่สุด คือ กิจกรรมพิธีเปิด และปิดการอบรม ค่าเฉลี่ย 4.43 มีผลการประเมินน้อยที่สุด คือ กิจกรรมทำให้หัวใจตรงกัน กตีกาย มีค่าเฉลี่ย 3.96 กิจกรรม รับประทานอาหาร (สวดแทรกคุณธรรม) มีค่าเฉลี่ย 4.43 กิจกรรมขอขมาครู มีค่าเฉลี่ย 4.36 กิจกรรมแบ่งฐานความรู้ วันที่ 2 การอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.30 กิจกรรมอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่มี ค่าเฉลี่ย 4.26 ตามลำดับ

## 2.6 ด้าน เนื้อหาสาระในการอบรม ดังตารางที่ 18

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ ด้านเนื้อหาสาระ ในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง สู้หนทางชาวพุทธ กิจกรรมพิธีเปิด ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 1	4.23	0.72	มาก
2.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 2	4.23	0.67	มาก
3.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง เพื่อนที่เป็นบัณฑิต ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 3	4.43	0.56	มาก
4.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ศาสนิกชนที่ดีของ พระพุทธศาสนา ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 4	4.20	0.76	มาก
5.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ประโยชน์การพัฒนา จิตเจริญปัญญา ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 5	4.30	0.65	มาก
6.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง การเป็นศิษย์ที่ดีของ ครูอาจารย์ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 6	4.40	0.49	มาก
7. ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ทางแห่งความดี ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 7	4.36	0.66	มาก
8.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง กิจกรรมบำเพ็ญ ประโยชน์ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 8	4.20	0.76	มาก
9.ความรู้ที่ได้จาก กิจกรรมตามฐานความรู้ คุณธรรม ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 9	4.30	0.74	มาก
10.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ลูกที่ดีของพ่อ-แม่ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 10	4.53	0.66	มาก
11.ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง พิธีอธิษฐานจิตเพื่อ ชีวิตใหม่ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 11	4.33	0.66	มาก
ภาพรวม	4.31	0.66	มาก

จากตารางที่ 18 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ด้านเนื้อหาสาระ ภาพรวมมี เกณฑ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.31 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินมากที่สุด คือ เรื่องลูกที่ดีของพ่อแม่ตามแผนการเรียนรู้ที่ 10 ค่าเฉลี่ย 4.53

มีผลการประเมินน้อยที่สุด คือ เรื่อง ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 4 มีค่าเฉลี่ย 4.20 และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 8 มีค่าเฉลี่ย 4.20 เท่ากัน เมื่อพิจารณา รายข้อ พบว่า ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง เพื่อนที่เป็นบัณฑิตตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 3 มีค่าเฉลี่ย 4.43 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง การเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 6 มีค่าเฉลี่ย 4.40 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ทางแห่งความดี ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 7 มีค่าเฉลี่ย 4.36 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 11 มีค่าเฉลี่ย 4.33 ความรู้ที่ได้จาก กิจกรรมตามฐานความรู้คุณธรรม ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 9 มีค่าเฉลี่ย 4.30 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง ประโยชน์การพัฒนาจิตเจริญปัญญา ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 5 มีค่าเฉลี่ย 4.30 ความรู้ที่ได้จาก เรื่อง สู้หนทางชาวพุทธกิจกรรมพิธีเปิด ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 1 มีค่าเฉลี่ย 4.23 และความรู้ที่ได้จาก เรื่อง มารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี ตามแผนการจัดกิจกรรมที่ 2 มีค่าเฉลี่ย 4.23 ตามลำดับ

## 2.7 ด้าน วิทยาการ ดังตารางที่ 19

**ตารางที่ 19** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจ ด้านวิทยาการ ในการอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโศกคามวิทยา

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1. วิทยาการได้เตรียมการบรรยายให้ความรู้เป็นอย่างดี	4.56	0.50	มาก
2. วิทยาการมีการบรรยายให้ความรู้ชัดเจนเข้าใจง่าย	4.26	0.63	มาก
3. วิทยาการมีวิธีเรียงลำดับเนื้อหาสาระในการบรรยายให้ความรู้	4.36	0.66	มาก
4. วิทยาการให้ความสนใจและเป็นกันเองกับนักเรียน	4.36	0.71	มาก
5. วิทยาการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม	4.03	0.71	มาก
6. วิทยาการมีจำนวนพอเหมาะสมควรและเพียงพอต่อการฝึกอบรม	4.23	0.81	มาก
7. วิทยาการ นำเสนอเนื้อหาสาระ การบรรยาย ให้ความรู้ใกล้ตัวนักเรียน	4.16	0.69	มาก
8. วิทยาการไม่มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสารถ่ายทอดบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียนให้เข้าใจได้	1.70	0.71	น้อยที่สุด
ภาพรวม	3.95	0.71	มาก

จากตารางที่ 19 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภณวิทยา ด้านวิทยากรภาพรวมมี เกณฑ์อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.95 เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยมีข้อที่ผลการประเมินมากที่สุด คือ วิทยากรได้เตรียมการบรรยายให้ความรู้เป็นอย่างดี อยู่ใน ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.56 และอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือวิทยากรไม่มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสารถ่ายทอดบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียนให้เข้าใจได้อยู่ในระดับน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 1.70 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วิทยากรให้ความสนใจและเป็นกันเองกับนักเรียน มีค่าเฉลี่ย 4.36 วิทยากรมีวิธีเรียงลำดับเนื้อหาสาระในการบรรยายให้ความรู้ มีค่าเฉลี่ย 4.36 วิทยากรมีการ บรรยายให้ความรู้ชัดเจนเข้าใจง่าย มีค่าเฉลี่ย 4.26 วิทยากร มีจำนวนพอเหมาะสม และเพียงพอต่อ การฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.23 วิทยากรนำเสนอเนื้อหาสาระ การบรรยายให้ความรู้ใกล้ตัวนักเรียน มี ค่าเฉลี่ย 4.16 วิทยากรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ย 4.03 ตามลำดับ

สรุปภาพรวม ผล การประเมินผลความพึงพอใจในการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภณวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ตอนที่ 1 มีทั้งหมด 50 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านอาคารสถานที่ จำนวน 9 ข้อ 2) วิธีการฝึกอบรม จำนวน 4 ข้อ 3) ด้านระยะเวลาในการอบรม จำนวน 5 ข้อ 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จำนวน 7 ข้อ 5) ด้านกิจกรรม จำนวน 6 ข้อ 6) ด้านเนื้อหาสาระ จำนวน 11 ข้อ 7) ด้านวิทยากร จำนวน 8 ข้อ รายละเอียด ดังตารางที่ 20

**ตารางที่ 20** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปภาพรวม ผลการประเมินความพึงพอใจ ในหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภณวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ด้านอาคารสถานที่	4.28	0.71	มาก
2.ด้านวิธีการอบรม	4.21	0.68	มาก
3.ด้านระยะเวลาในการอบรม	3.89	0.92	มาก
4.ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	4.24	0.71	มาก
5.ด้านกิจกรรม	4.29	0.66	มาก
6.ด้านเนื้อหาสาระ	4.31	0.66	มาก
7.ด้านวิทยากร	3.95	0.71	มาก
ภาพรวม	4.16	0.72	มาก

จากตารางที่ 20 พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนโสภากามวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีคะแนนเฉลี่ย 4.16 เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีผลการประเมินสูงสุด คือ ด้านเนื้อหาสาระ มีคะแนนเฉลี่ย 4.31 ผลการประเมินต่ำสุด คือด้าน ระยะเวลาในการอบรม มีคะแนนเฉลี่ย 3.89 เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า ด้านกิจกรรม มีคะแนนเฉลี่ย 4.29 ด้านอาคารสถานที่ที่มีคะแนนเฉลี่ย 4.28 ด้าน สิ่งอำนวยความสะดวก มีคะแนนเฉลี่ย 4.24 ด้าน วิธีการฝึกอบรม มีคะแนนเฉลี่ย 4.21 และด้าน วิทยากร มีคะแนนเฉลี่ย 3.89 ตามลำดับ

**ตอนที่ 2** ประเมินผลความพึงพอใจ หลังการฝึกอบรม มี 4 ด้าน ซึ่งรายละเอียดการประเมิน ดังนี้

### 2.8 ด้าน ความรู้สึกที่ได้รับจากการอบรม ดังตารางที่ 21

**ตารางที่ 21** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ความรู้สึกที่ได้รับจากการอบรม

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.มีความรู้สึกยินดีปลื้มติและภาคภูมิใจ	4.36	0.71	มาก
2.ทำให้มีสติควบคุมตนเองได้	4.36	0.55	มาก
3.ทำให้มีจิตใจสงบมากขึ้น	4.40	0.92	มาก
4.เกิดความเชื่อมั่นในเรื่องการทำความดี	4.46	0.68	มาก
5.มีความอดิธอด,เมื่อย/ง่วงนอน,เบื่อหน่าย	2.93	1.08	ปานกลาง
ภาพรวม	4.10	0.73	มาก

จากตารางที่ 21 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการฝึกอบรมในด้าน ความรู้สึกที่ได้รับจากการอบรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.10 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อยกเว้น ข้อที่ว่า มีความอดิธอด,เมื่อย/ง่วงนอน,เบื่อหน่าย อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 2.93 โดยมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด คือ เกิดความเชื่อมั่นในเรื่องการทำความดี มีค่าเฉลี่ย 4.46 เมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า ทำให้มีจิตใจสงบขึ้น มีค่าเฉลี่ย 4.40 มีความภาคภูมิใจ มีค่าเฉลี่ย 4.36 และทำให้มีสติควบคุมตนเองได้ มีค่าเฉลี่ย 4.36 ตามลำดับ

## 2.9 ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง ดังตารางที่ 22

ตารางที่ 22 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.การรู้จักควบคุมอารมณ์และมีสติ	4.26	0.78	มาก
2.การทำให้จิตใจสงบเยือกเย็น	4.20	0.88	มาก
3.การทำให้มีสมาธิ	4.40	0.72	มาก
4.การทำให้มีเหตุผลในการตัดสินใจ	4.23	0.72	มาก
5.การเกิดความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่น	4.30	0.65	มาก
6.การทำให้ลดการยึดถือมั่นตัวเอง	3.76	1.19	มาก
7.การได้รับความรู้ความเข้าใจใน พระพุทธศาสนามากขึ้น	4.30	0.65	มาก
8.การทำให้มีจิตใจดีขึ้นและสุขภาพร่างกาย แข็งแรง	4.16	0.87	มาก
9.ความซาบซึ้งสำนึกต่อบุญคุณของบิดา มารดา ครู อาจารย์ที่เป็นบุพการี	4.50	0.57	มาก
10.การส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ให้ดีขึ้น	4.50	0.57	มาก
ภาพรวม	4.26	0.76	มาก

จากตารางที่ 22 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นความซาบซึ้งสำนึกต่อบุญคุณของบิดา มารดา ครู อาจารย์ที่เป็นบุพการี และการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองให้ดีขึ้น โดยมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.50 และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การทำให้ลดการยึดถือมั่นตัวเอง มีค่าเฉลี่ย 3.76 เมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า ทำให้มีสมาธิ มีค่าเฉลี่ย 4.40 การเกิดความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่น มีค่าเฉลี่ย 4.30 การได้รับความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา มากขึ้น และการรู้จักควบคุมอารมณ์และมีสติ มีค่าเฉลี่ย 4.26 การทำให้มีเหตุผลในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ย 4.23 การทำให้จิตใจสงบเยือกเย็น มีค่าเฉลี่ย 4.20 การทำให้มีจิตใจดีขึ้นและสุขภาพร่างกาย แข็งแรง มีค่าเฉลี่ย 4.16 ตามลำดับ



## 2.10 ด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต ดังตารางที่ 23

**ตารางที่ 23** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ทำให้มีสติและสมาธิในการทำงาน หรือเรียน หนังสือ	4.40	0.67	มาก
2.ทำให้มีความรับผิดชอบในการทำงานหรือ เรียนหนังสือ	4.36	0.71	มาก
3.ทำให้มีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานหรือ เพื่อนเรียนหนังสือ	4.13	0.86	มาก
4.ทำให้มีความรอบคอบในการทำงาน	4.30	0.67	มาก
5.ทำให้มีความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่	4.43	0.67	มาก
ภาพรวม	4.32	0.71	มาก

จากตารางที่ 23 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลัง การฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต ในภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 4.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ว่า ทำให้มีความ เคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ มีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.43 และผลการประเมินอยู่ ในระดับต่ำสุด คือ ทำให้มีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานหรือเพื่อนเรียนหนังสือมีค่าเฉลี่ย 4.13 เมื่อ พิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า ทำให้มีสติและสมาธิในการทำงาน หรือเรียน หนังสือมีค่าเฉลี่ย 4.40 ทำให้มีความรับผิดชอบในการทำงานหรือ เรียนหนังสือ มีค่าเฉลี่ย 4.36 และ ทำให้มีความรอบคอบ ในการทำงาน มีค่าเฉลี่ย 4.30 ตามลำดับ

## 2.11 ด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น ดังตารางที่ 24

**ตารางที่ 24** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของนักเรียน หลังการฝึกอบรมในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ไม่เอาเปรียบและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน	4.10	0.95	มาก
2.จะมีเมตตาและให้อภัยต่อผู้อื่น	4.30	0.74	มาก
3.สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี	4.40	0.62	มาก
4.จะมีความรักและเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น	4.40	0.62	มาก
5.สามารถนำความรู้มาถ่ายทอดแนะนำผู้อื่นได้	3.68	0.86	มาก
ภาพรวม	4.21	0.75	มาก

จากตารางที่ 24 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการฝึกอบรมในด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น ในภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 4.21 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ว่า สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี และจะมีความรักและเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น มีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.40 และสามารถนำความรู้มาถ่ายทอดแนะนำผู้อื่นผลการประเมินอยู่ในระดับต่ำสุด คือ มีค่าเฉลี่ย 3.68 เมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า จะมีเมตตาและให้อภัยต่อผู้อื่นมีค่าเฉลี่ย 4.30 และไม่เอาเปรียบและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน มีค่าเฉลี่ย 4.30 ตามลำดับ

สรุปภาพรวมผล การประเมินผลความพึงพอใจหลังการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ตอนที่ 2 มีทั้งหมด 25 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านความรู้ที่ได้จากการอบรม จำนวน 4 ข้อ 2) ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง จำนวน 10 ข้อ 3) ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต จำนวน 5 ข้อ 4) ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น จำนวน 5 ข้อ ดังตารางที่ 25

**ตารางที่ 25** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปภาพรวม ผลการประเมินความพึงพอใจในหลังการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1.ด้านความรู้ที่ได้จากการอบรม	4.10	0.73	มาก
2.ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง	4.26	0.76	มาก
3.ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต	4.12	0.75	มาก
4.ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่น	4.24	0.71	มาก
ภาพรวม	4.20	0.73	มาก

จากตารางที่ 25 นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีระดับความพึงพอใจของนักเรียนหลังการฝึกอบรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 4.20 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมินพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ว่า ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเองมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.26 และด้านความรู้ที่ได้จากการอบรมประเมินอยู่ในระดับต่ำสุด คือ มีค่าเฉลี่ย 4.10 เมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า ด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้อื่นค่าเฉลี่ย 4.24 และด้านประโยชน์ที่ได้รับต่อการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ย 4.12 ตามลำดับ

### 3. ผลการประเมินทักษะปฏิบัติกิจกรรมการฝึกอบรม

การประเมินทักษะปฏิบัติกิจกรรมฝึกอบรมของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างโดยการสังเกตพฤติกรรม ระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมในครั้งนี้ ลักษณะของการประเมินโดยคณะครูที่เข้ารับการอบรมกับนักเรียน (ผู้ช่วยผู้วิจัย) เป็นผู้สังเกตการณ์ จำนวน 6 คน ซึ่งผู้วิจัย ได้จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประเมิน ให้ผู้ช่วยผู้วิจัยทราบ รายละเอียดพร้อมบอกเกณฑ์ระดับการตัดสินระหว่างนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างปฏิบัติกิจกรรมใด อยู่ในระดับ มาก ปานกลาง และน้อย จากกิจกรรมที่มีอยู่ในแบบสังเกต โดยยึดหลักการประเมินจากสถานการณ์จริงทุกๆ กิจกรรม ตามแบบรายการประเมิน ประกอบด้วยมาตราวัด 3 ระดับ คือ ระดับมาก ปานกลาง และน้อย ซึ่งแต่ละรายการจะใช้เกณฑ์การให้คะแนน ตามระดับความสำคัญ จากการสังเกตพฤติกรรมโดยครู 1 คน สังเกตพฤติกรรมนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 8 ถึง 9 คน ตลอดการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ที่กำหนดไว้ตามแผนการจัดกิจกรรม ว่าอยู่ในระดับใด แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าความถี่ ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างต่อทักษะการปฏิบัติกิจกรรมฝึกอบรม ดังตารางที่ 26

**ตารางที่ 26** ค่าความถี่ ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากำมวิทยาทาที่เข้ารับการฝึกอบรมตาม โครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน

รายการประเมิน	ระดับการปฏิบัติ (จำนวน)		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
1. การเดินแถวเข้าฝึกอบรม	50	2	-
2. การร่วมมือในการทำกิจกรรม	48	4	-
3. การนั่งฟังบรรยายให้ความรู้	40	12	-
4. การสวดมนต์ทำวัตร	52	-	-
5. การนั่งสมาธิ	51	1	-

**ตารางที่ 26** ค่าความถี่ ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียน  
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากำมวิทยาที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการพัฒนาคุณธรรม  
จริยธรรมของนักเรียน (ต่อ)

รายการประเมิน	ระดับการปฏิบัติ (จำนวน)		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
6.การเดินจงกรมปฏิบัติธรรม	45	5	2
7.ความรับผิดชอบ	48	4	-
8.ความพร้อมในการทำกิจกรรม	52	-	-
9.ความสนใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ	50	2	-
10.กิจกรรมรับประทานอาหาร	52	-	-

จากตารางที่ 26 พบว่า ค่าความถี่ ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของ  
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโสภากำมวิทยาที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการพัฒนา  
คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ในภาพรวมส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นระดับการ  
ปฏิบัติ พบว่า ความถี่ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียน  
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เข้ารับการฝึกอบรมในระดับการปฏิบัติมาก ได้แก่ การสวดมนต์ทำวัตร  
ความพร้อมในการทำกิจกรรม ส่วนความถี่ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของ  
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เข้ารับการฝึกอบรมในระดับการปฏิบัติปานกลาง ได้แก่ การเดิน  
จงกรมปฏิบัติธรรม และความถี่ของทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างการฝึกอบรมของนักเรียนชั้น  
มัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เข้ารับการฝึกอบรมในระดับการปฏิบัติ น้อย ได้แก่ การเดินจงกรมปฏิบัติธรรม  
ตามลำดับ

ผลการปรับปรุงหลักสูตร

ภายหลังจากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาใช้เป็นแนวทาง  
ในการปรับปรุงหลักสูตร ดังนี้

ด้านภาคทฤษฎี ในแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตาม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนา  
คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ปรับปรุงด้าน  
เนื้อหา สาระ เอกสารประกอบการบรรยาย ในแผนการจัดกิจกรรมที่ 1,5,9 เพิ่มเติม และปรับ  
ระยะเวลา ในการฝึกอบรมให้เหมาะสม และยึดหยุ่นกับแผนการจัดกิจกรรม ทั้ง 11 แผน โดย  
คำนึงถึงความแตกต่างทางสติปัญญาและวุฒิภาวะของแต่ละบุคคล เช่น แผนการจัดกิจกรรมที่ 9  
จากเดิมใช้เวลา 2 ชั่วโมง 50 นาที เพิ่มขึ้น 3 ชั่วโมง 30 นาที สิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุอุปกรณ์  
และเครื่องมือ ในการเรียนการสอน ต้องตรวจสอบคุณภาพ และเพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน  
และก่อนการนำหลักสูตรไปใช้นั้นๆ จะต้องทำความเข้าใจ และประสานงานขอความร่วมมือจาก

บุคลากรในโรงเรียนนั้นๆ ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของหลักสูตรส่วนการประเมินการเรียนรู้ ควรใช้แฟ้มสะสมงาน (Port folio) เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินเพื่อให้นักเรียนได้เก็บรายละเอียดและผลงานของตนเอง ทบทวนการเรียนการสอน และข้อมูลเหล่านี้ จะสามารถพัฒนารวบรวมจัดทำเป็นหนังสือรุ่นได้ต่อไป

ภายหลังการดำเนินการแก้ไขปรับปรุงตามข้อมูลดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นรายงานผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ ฉบับสมบูรณ์เพื่อเผยแพร่นำไปใช้ในการอบรมต่อไป

**สรุปผล** การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬใน บทที่ 4 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยการจัดทำสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นไปในทางเดียวกันว่ามีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้มี เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ต้งานให้กับนักเรียน

2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา ได้หลักสูตรที่ดีมีประสิทธิภาพโดยได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ

3. เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรฝึกอบรม โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา โดยทดลองกับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยาทั้งหมดปีการศึกษา 2557 ตั้งแต่ ชั้น ม.1-6 จำนวน 256 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้น ม.2 จำนวน 52 คนได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อบรมใช้เวลา 2 คืน 3 วัน จำนวน 50 ชั่วโมง

4. เพื่อประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา หลักสูตร ๙ มีความเหมาะสม ในระดับมาก

5. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม หลักสูตรฝึกอบรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนโสภากำมวิทยา หลักสูตร ๙ ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในระดับมาก